

SZÖVEGÉRTÉS – SZÖVEGALKOTÁS

Tanulói munkafüzet

6

A kiadvány KHF/4286-13/2008 engedélyszámon 2008. 08. 27. időponttól tankönyvi engedélyt kapott.

Educatio Kht. kompetenciafejlesztő oktatási program kerettanterv.

A kiadvány a Nemzeti Fejlesztési terv Humánerőforrás-fejlesztési Operatív Program 3.1.1. központi program (Pedagógusok és oktatási szakértők felkészítése a kompetencia alapú képzés és oktatás feladataira) keretében készült, a sulíNova oktatási programcsomag részeként létrejött tanulói információhordozó. A kiadvány sikeres használatához szükséges a teljes oktatási programcsomag ismerete és használata.

A teljes programcsomag elérhető: www.educatio.hu címen.

FEJLESZTÉSI PROGRAMVEZETŐ

KORÁNYI MARGIT

VEZETŐ FEJLESZTŐK

**ARATÓ LÁSZLÓ
KÁLMÁN LÁSZLÓ**

SZAKMAI BIZOTTSÁG

BÓKAY ANTAL ELNÖK
BÁNRÉTI ZOLTÁN LEKTOR
CSERHALMI ZSUZSA
GYŐRI JÁNOS
SCHEIN GÁBOR

ALKOTÓSZERKESZTŐ

SCHILLER MARIANN

SZAKMAI LEKTOROK

A SZAKMAI BIZOTTSÁG TAGJAI
PETHŐNÉ NAGY CSILLA

FELELŐS SZERKESZTŐ

NAGY MILÁN

**BORÍTÓGRAFIKA
TIPOGRÁFIA**

**SZŰCS ÉDUA
BÁRD JOHANNA**

**TANTÁRGYPEDAGÓGIAI SZAKÉRTŐ
TUDOMÁNYOS-SZAKMAI SZAKÉRTŐ
TECHNOLÓGIAI SZAKÉRTŐ**

**A TANKÖNYVVÉ NYILVÁNÍTÁSI ELJÁRÁSBAN
KÖZREMŰKÖDŐ SZAKÉRTŐK**
KATONA MÁRIA VALÉRIA
DR. KAKUSZI B. PÉTER
KIRÁLY ILDIKÓ

© SCHILLER MARIANN

© SCHAFFERNÉ VARGA JUDIT, KERTÉSZ ZSUZSA

© WELTNER MARIANN

© EDUCATIO KHT., 2008

RAKTÁRI SZÁM:

H-ASZE0706

TÖMEG:

410 GRAMM

TERJEDELEM:

21,28 A/5 ÍV

ITTHON VAGYOK

Tanulói munkafüzet

Fejlesztők

Schafferné Varga Judit
Kertész Zsuzsa
Weltner Mariann

TARTALOM

ITTHON VAGYOK

- 5 RADNÓTI MIKLÓS: NEM TUDHATOM
HAZAFISÁG ÉS HAGYOMÁNY; A KÖZNAPI PATRIOTIZMUS ÉS A TRADÍCIÓ FELIDÉZÉSE
- 30 VÖRÖSMARTY MIHÁLY: SZÓZAT
A NYELV RÉGEN ÉS MA: A NYELVI VÁLTOZÁS
- 46 KÖLCSEY FERENC: HIMNUSZ
PÁRBESZÉD ÉS VITA VÖRÖSMARTY ÉS KÖLCSEY MŰVE KÖZÖTT
A NYELV RÉGEN ÉS MA
- 82 SZÖVEGPÁRHUZAMOK
NEMZETHALÁL ÉS TÚLÉLÉS, VERESÉG, MEGMARADÁS ÉS IDENTITÁS
NEMZETHALÁL – NYELVHALÁL
- 125 A KÖLTŐ ÉS HAZÁJA
JANUS PANNONIUS: PANNONIA DICSÉRETE ÉS
EGY DUNÁNTÚLI MANDULAFÁRÓL CÍMŰ VERSEI
BALASSI BÁLINT: Ó, ÉN ÉDES HAZÁM...,
EGY KATONAÉNEK

1. RADNÓTI MIKLÓS: NEM TUDHATOM

HAZAFISÁG ÉS HAGYOMÁNY; A KÖZNAPI PATRIOTIZMUS ÉS A TRADÍCIÓ FELIDÉZÉSE

1. Haza

A) Válaszoljatok a kérdésekre!

a) Melyik jelző nem illik a hazához? Miért?

JELZŐ	IGEN/NEM	MIÉRT?
ÉDES		
SZENT		
VÁLASZTOTT		
TÁRSAS		
ÁRVA		
JÁTSZÓ		
EGYETLEN		
BARÁTSÁGOS		
KEGYETLEN		

b) Melyik szó nem alkot összetételt a haza szóval?

fi	szerelem	ős
térés	vágyódik	kísér
árulás	beszél	küld
szeretet	polgár	látogat
	járó	

– Csoportosítsd szófaji szempontból a szavakat!

– Jelöld aláhúzással azokat a szavakat, ahol az előtag igekötő!

– Magyarázd meg, mit jelentenek! Használd a Magyar értelmező kéziszótárt!

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

c) Gyűjtsd össze a haza rokon értelmű szavait! Használd a Magyar szinonimaszótárt, a Magyar szókincstárt!

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

d) Melyikkel alkot összetételt?

	menetel
	vágy
	telepítés
hon	foglalás
	áruló
haza	polgár
	lap
	védelem
	kül

e) Mit jelent a haza szó az alábbi mondatokban? Milyen szóval, kifejezéssel tudnád helyettesíteni?

– Régen jött haza a falujába.

– A csapat hazai pályán játszott.

– Boldogabb hazába költözött.

– A selyemtermelés és a porcelán hazája Kína.

– Választott hazája Hollandia.

– A századvégi Párizs a mindenünnen odasereglett művészek hazája.

– Két hét múlva hazaengedték.

f) Írd le, mit jelent neked a haza! Beszéljétek meg egymással! Találtok-e közös és eltérő dolgokat?

B) Mit mondhattak és mit gondolhattak az alábbi párbeszéd szereplői?

a) Olvasd el az alábbi párbeszédet, és egészítsd ki!

X: _____, nem mehetsz ma kék pólóban az iskolába! Ünnepség lesz, elfelejtetted? És a kokárdát is tűzd ki!

Y: _____ sem szokott fehér inget venni.

X: Nem érdekel _____! Öltözz át! Utoljára szóltam.

Y: De légy szíves _____ Ki fognak cikizni.

Z: Hagyd azt a gyereket. Már másként van, mint a mi korunkban. Örülj neki, hogy nem egyengereket faragnak belőle.

Y: Igaza van _____. Látod, ő megért engem.

Z: Nem ettől lesz hazafi.

X: De a házirend előírja, hogy ünneplőben kell menni.

Z: Hát akkor vedd fel az inget! Tudod mit, győzd meg a többieket is!

Y: Rád se lehet számítani _____

b) Kik között zajlik a párbeszéd? Képzeld magad a szereplők helyébe! Olvasd el részenként a szöveget, és fogalmazd meg a szereplők érzelmeit, gondolatait az alábbi példa szerint!

A szereplők érzelmei, gondolatai

X: Mérges vagyok rád. Félek, hogy intőt kapsz. Nem is helyeslem, hogy nem öltözől ünneplőbe. Már megint ki akarsz játszani.

Y: _____

X: _____

Y:

.....

.....

Z:

.....

.....

Y:

.....

.....

Z:

.....

.....

X:

.....

.....

Z:

.....

.....

Y:

.....

.....

i) Hasonlítsátok össze válaszaitokat, és beszéljétek meg egymással, miért azt írtátok!

C) Olvasd el a szöveget, majd válaszolj a kérdésekre!

Egy fényképen egy csoport látható. A kép a Vereckei-hágónál készült egy kiránduláson, melyet magyar gyerekeknek szerveztek. Az első sorban a jobb szélén egy kisfiú látható, Mike-nak hívják, a sapkáján juharlevél jelzi, hogy kanadai. Bátyja, Henry mögötte áll, átkarolja hógát, Susyt. Csak néhány szót tudnak magyarul. Ők Mari másodunokatestvérei. Mellettük négy burgenlandi gyerek áll: Josef, Franz, Elisabet és Heinz. Josef és Franz unokatestvérek, Elisabet és Heinz az osztálytársaik. A harmadik sorban Jutta és Werner számárfület mutatnak Elisabetnek és Heinznek. Jutta és Werner Kolozsváron élnek, apjuk szász, édesanyjuk magyar. Mellettük középen a csoportvezető áll, Mari, ő beregszászi matematikatanár. Még hárman integetnek az utolsó

sorban: Zsolti pécsváradi, Anikó sümegi (édesapja sváb, édesanyja szlovák), Attila pedig tiszaujvárosi, szülei roma nemzetiségűek. Zsolti és Josef összebarátkoztak, Josef meghívta magukhoz egy hétre Zsoltit. Jutta pedig Marival beszélte meg, hogy nyáron együtt meglátogatják Anikót. A fényképet Péter készítette, ő Eszéken él.

– Hányan vannak a képen?

.....

– Hány főből áll a csoport?

.....

– Milyen alkalomból készült a kép?

.....

.....

– Hányan jöttek Kanadából?

.....

– Hány országból valók a csoport tagjai?

.....

– Ki utazik nyáron Sümegre?

.....

– Ki utazik Burgenlandba?

.....

– Kinek hány kilométert kellett utaznia a Vereckei-hágóig? (Nem kell pontosan.) Nézd meg a térképen!

.....

.....

.....

.....

.....

– Ki hogyan, miben magyar?

.....

.....

.....

.....

D) Írj válaszokat a megadott szempontok szerint! Ha készen vagy, hasonlítsd össze válaszaidat a pároddal! Beszéljétek meg, mit miért írtatok! Indokoljátok meg döntéseiteket! Végül cseréljétek szerepet, és magyarázzátok el, hogy a párotok mit miért választott!

a) Három ember, aki a magyarság történetében jelentős szerepet töltött be:

b) Három magyar, akiről szívesebben tudnál többet:

c) Három ma élő, a nemzet szempontjából jelentős magyar, akivel szívesen találkoznál:

d) Három nagyon fontos tulajdonság, amitől jó hazafi valaki – szerinted:

e) A három legrosszabb dolog, ami sérti a nemzeti érzést – szerinted:

f) A három legfontosabb dolog, amitől valaki egy nemzet tagja – szerinted:

g) Három fontos hely, ami neked a hazát jelenti:

h) A három legfontosabb jelkép, ami egy nemzetet jelöl – szerinted:

2. Haza, hon, ország

A) Töltsétek ki a táblázatot! Foglaljátok össze szóban a táblázat alapján munkátok eredményét!

A HAZA SZINONIMÁI			
A HAZA JELENTÉSEI			
ÖSSZETÉTELEK A HAZA SZÓVAL	ige	főnév	melléknévi igenév
ÖSSZETÉTELEK A HON SZÓVAL	ige	főnév	melléknévi igenév

SZEMÉLYES KÖTŐ-
DÉS A HAZÁHOZ

B) Folytassátok a munkát párbeszéddel!

a) Képzeld magad az 1/B feladatban szereplő anya helyzetébe! Írd le a történetet, majd fogalmazz meg állításokat, melyek az anya védelmében felhozhatók. Azután sorold fel az anya jó tulajdonságait, és hangsúlyozd a többi szereplő rossz tulajdonságait!

– Rövid történet:

– Érvek:

– Az anya tulajdonságai:

– Az apa tulajdonságai:

– A gyerek tulajdonságai:

b) Képviseled a gyerek érdekeit! Az ő nézőpontjából is fogalmazd meg a történetet, érvelj mellette, majd sorold fel a gyerek jó tulajdonságait, és hangsúlyozd a többi szereplő rossz tulajdonságait!

– Rövid történet:

– Érvek:

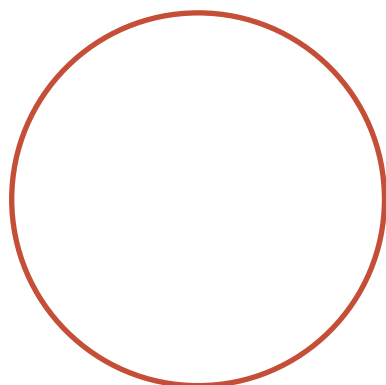
– A gyerek tulajdonságai:

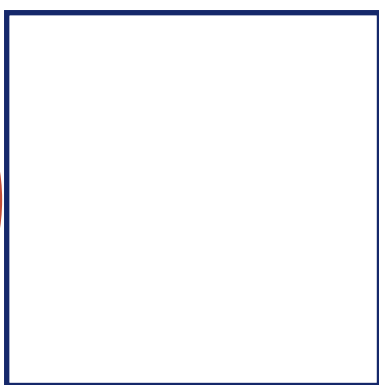
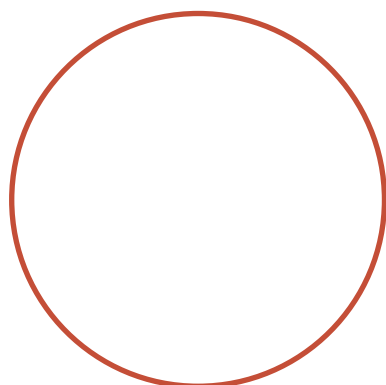
– Az anya tulajdonságai:

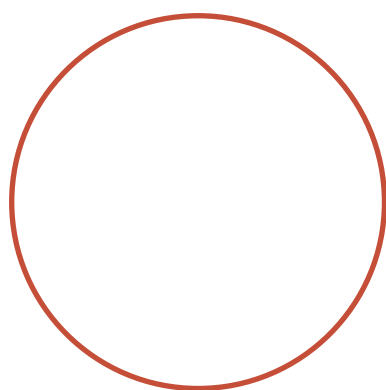
– Az apa tulajdonságai:

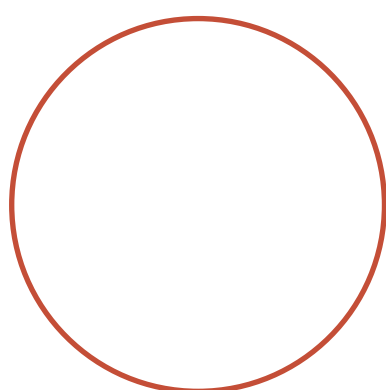
c) Játsszátok el a történetet több szereposztásban! Figyeljétek meg, milyen eszközökkel fejezik ki szóban a szereplők az érzelmeiket! (El lehet játszani kedvesen és dühösen is. Melyik rosszabb? Miért? Beszéljétek meg!)

C) Az 1/C feladat szövege alapján készítsetek gondolkodási térképet! A körökbe az országok nevét, a téglalapokba az egy országba tartozó gyerekek nevét, a vonalakra pedig azokat az információkat írjátok, melyeket megtudtatok róluk a szövegből!

- a) Adjatok címet a térképnek!
- b) Az ábra alapján mutassátok be a csoportot a többieknek! Készíthettek rajzot is.
- D) Csoportosítsátok a táblázatban a közösen kiválasztott személyeket, tulajdonságokat, cselekedeteket, jelképeket! Ha elkészültetek, ismertessétek az eredményt a többiekkel! Indokoljátok is a választásotokat!

	POLITIKUS	MŰVÉSZ	SPORTOLÓ	EGYÉB
a) Három, a nemzet szempontjából jelentős történelmi személyiség:				

b) Három magyar,
akiről többet
szeretnél tudni:

c) Három magyar,
akivel szívesen
találkoznál:

d) A jó hazafiság feltételei:

e) Nemzeti érzést sértő dolog, cselekedet:

f) Három hely, mely a hazát jelenti:

g) Három fontos nemzeti jelkép:

3. Tervezzétek meg a fejezet végére 4-6 fős csoportban elkészítendő projektmunkákat!

Alkossatok csoportot, és készítsétek el a tervezetet (elővázlatot)!

A projekt

Egy „nemzet” (ez az osztály is lehet) „emlékkönyvét” kell elkészítenetek valamely általatok választott technikával. Lehet bármely, fantázia szülte nemzet és haza (akár egy kihalt nép „megtalált albuma”), melyben be kell mutatnotok az adott nép világát (eredetét, történelmét, kultúráját, zenéjét stb., még a nyelvét, írását is meg lehet álmódni). Szerepelhet benne bármi, ami szerintetek egy nemzet emlékezetéhez hozzátartozik.

Vannak azonban feltételek

Kell lennie himnuszának, mely történetével összhangban, szinkronban van. Kell, hogy legyen benne vallomás (pl. magánlevél vagy egy hős naplója), valamint szónoklat és vita, amelynek témája a nemzet sorsa.

4. Hallgassátok meg a verset!

RADNÓTI MIKLÓS: NEM TUDHATOM...

Nem tudhatom, hogy másnak e tájék mit jelent,	1.
nekem szülőhazám itt e lángoktól ölelt	2.
kis ország, messzeringó gyerekkorom világa.	3.
Belőle nőttem én, mint fatörzsből gyöngye ága	4.
s remélem, testem is majd e földbe süpped el.	5.
Itthon vagyok. S ha néha lábamhoz térdepel	6.
egy-egy bokor, nevét is, virágát is tudom,	7.
tudom, hogy merre mennek, kik mennek az uton,	8.
s tudom, hogy mit jelenthet egy nyári alkonyon	9.
a házfalakról csorgó, vöröslő fájdalom.	10.
Ki gépen száll fölébe, annak térkép e táj,	11.
s nem tudja, hol lakott itt Vörösmarty Mihály;	12.
annak mit rejt e térkép? gyárat s vad laktanyát,	13.
de nékem szöcskét, ökröt, tornyot, szelíd tanyát,	14.
az gyárat lát a látcsőn és szántóföldeket,	15.
míg én a dolgozót is, ki dolgáért remeg,	16.
erdőt, füttyös gyümölcsöst, szöllőt és sírokat,	17.
a sírok közt anyókat, ki halkán sírogat,	18.
s mi főntről pusztítandó vasút, vagy gyárüzem,	19.
az bakterház s a bakter előtte áll s üzen,	20.

piros zászló kezében, körötte sok gyerek,	21.
s a gyárak udvarában komondor hempereg;	22.
és ott a park, a régi szerelmek lányoma,	23.
a csókok íze számban hol méz, hol áfonya,	24.
s az iskolába menvén, a járda peremén,	25.
hogy ne feleljek aznap, egy kőre léptem én,	26.
ím itt e kő, de fönről e kő se látható,	27.
nincs műszer, mellyel mindez jól megmutatható.	28.
Hisz bűnösök vagyunk mi, akár a többi nép,	29.
s tudjuk, miben vétkeztünk, mikor, hol és mikép,	30.
de élnek dolgozók itt, költők is büntelen,	31.
és csecsszopók, akikben megnő az értelem,	32.
világít bennük, őrzik, sötét pincékbe bújva,	33.
míg jelt nem ír hazánkra újból a béke ujja,	34.
s fojtott szavunkra majdan friss szóval ők felelnek.	35.
Nagy szárnyadat borítsd ránk virrasztó éji felleg.	36.

(1944)

5. Versenyezzünk! Hány szót tudtok felidézni a versből?

Ha elkészültetek, ellenőrizték a szavakat a vers szövege alapján!

.....

.....

.....

.....

6. A versről

A) Szavak, szóelemek

a) Fejezd be a mondatokat!

Tudom

Tudhatom

Nem játszom

Nem játszhatom

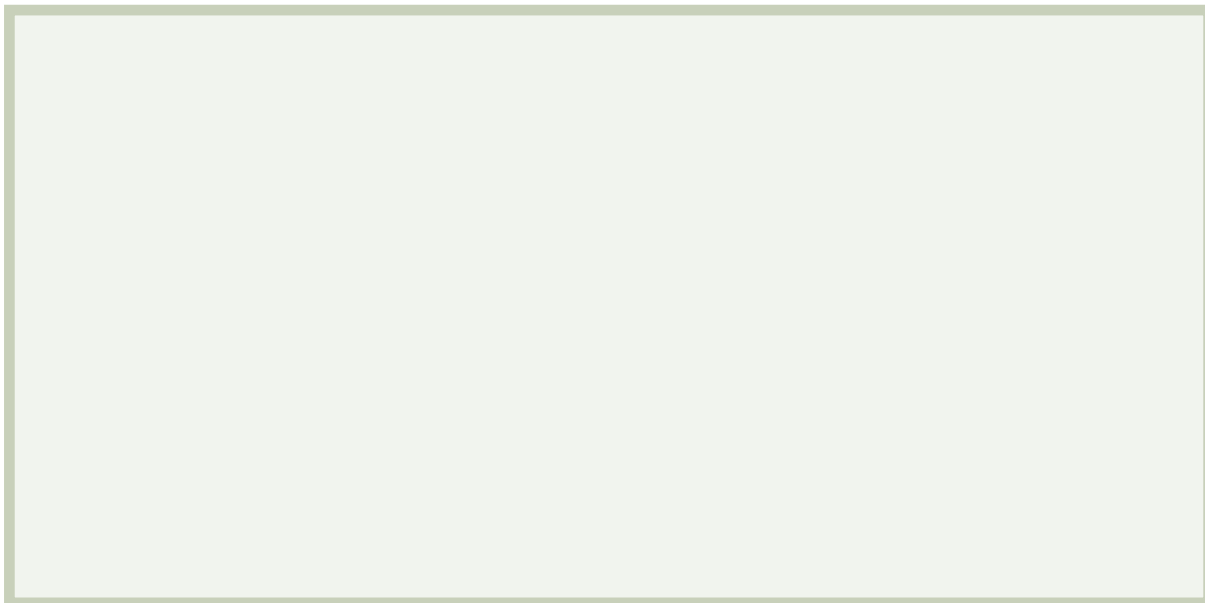
Nem gondolom

Nem gondolhatom

Látom

Láthatom

e) Rajzold le, ha tudod, a szöveg alapján benned kialakult képet!

f) Gyűjtsd ki a jelzőket és az igéket is!

JELZŐKI MÓDOSÍTÓK (MILYEN?)		IGÉK (MIT TESZ, JELENT?)	
MÁSNAK	NEKEM	MÁSNAK	NEKEM

g) Húzd alá azokat a szavakat, kifejezéseket, melyeket megfelelőnek találsz a két oszlop szavainak hangulatára!

másnak

félelmet keltő

részvétlen

talányos

nevetséges

közömbös

nekem

ellenséges

otthonos

megnyugtató

lány

keserű

– Beszéljétek meg, ki mit miért húzott alá!

h) Keresd meg azt a mondatot a vers 5–10. sorában, mely összefoglalja a versbeszélő szülőhazájához kapcsolódó érzéseit!

.....

.....

i) Ki lehet a „más”? Indokold versrészletekkel válaszodat!

.....

.....

.....

B) A vers eleje

a) Gyűjtsd ki a vers 1–5. sorának ellentéteit!

másnak

fatörzs

nőttem

(egykor)

b) A fa, életfa a műalkotásokban gyakori kép. A világ hármasságát (alvilág, e világ, felvilág), teljességét jelképezi. Mivel azonosítható itt a fatörzs, mivel az ág? Mi a (többlet) jelentése ebben az esetben ennek a hasonlatnak?

.....

.....

.....

.....

c) Milyen szavakkal nevezi meg, helyettesíti a beszélő az „e tájék”-ot?

FŐNÉV	KIFEJEZÉS (JELZŐS SZERKEZET)	HELYETTESÍTŐ SZÓ

d) Egészítsd ki az alábbi szöveget úgy, hogy a vastagon szedett szót helyettesítsd más szóval, illetve egészítsd ki a rá vonatkozó szavakban a megfelelő toldalékokkal!

..... a legjobb barátom. Nagyon sokat jelent nekem. Megpróbálom leírni ezt a/az Ha kedvetlen vagyok, mindig számíthatok,, ugyanis nagy Kitűnő vicc vannak, mindig megnevettet. Ha valamit elfelejtek, mindig kisegít, a táská kimeríthetetlen kincsesbánya. (És nem csak a táská) Ha beszélgetni van kedvem, mindig hajlandó rá, figyel, a szüleim mellett a bajban a legjobb Remélem, én is valami hasonlót jelentek

– A kiegészítéseid alapján fogalmazd meg, mi az egyik feltétele annak, hogy a mondatok halmazából összefüggő szöveg készüljön!

.....

.....

.....

.....

e) Írj összefüggő, rövid szöveget a vers 5–10. sorai alapján arról, hogy mit jelent a versbeszélőnek az a kijelentése, hogy „Itthon vagyok!”

.....

.....

.....

.....

.....

.....

f) A következő feladatok a vers néhány képére vonatkoznak.

– „lábamhoz térdepel egy-egy bokor” – ebben a kifejezésben a növényt emberi cselekvéssel ruházza fel Radnóti. (Ez a kép, mint tudod, a megszemélyesítés.) Mit fejez ki a térdeplő virág? Ki, mikor, miért, ki vagy mi előtt, milyen helyzetben szokott térdepelni?

.....

.....

.....

– Mi(k) a közös elem(ek) a két képben? Milyen érzéseket ébresztenek ezek a képek?

„E LÁNGOKTÓL ÖLELT KIS ORSZÁG” „A HÁZFALAKRÓL CSORGÓ VÖRÖSLŐ FÁJDALOM”	
KÖZÖS JEGY(EK)	ÉRZELEM

C) A feladatok a vers 29–36. sorára vonatkoznak.

a) A „hiszen” kötőszót magyarázat bevezetésére használjuk. Fejezd be a példa alapján a mondatokat!

Nem ment kosarazni, hiszen megrándult a lába.

Nem értette az idegeneket, hiszen

A forró edényt száraz ruhával kell megfogni, hiszen

Messze a parttól, kint a vízen is jól hallani a strand zaját, hiszen

Ki tudta váltani a gyógyszereket, hiszen

b) Változtass a kötőszavakon úgy, hogy kevésbé legyenek furcsák a mondatok!

– Sokat tanult, hiszen ötöst kapott.

.....

– Mindenki behozta a pénzt, hiszen ki tudtuk fizetni a színházjegyeket.

.....

.....

– Alig tett cukrot a lekvárba, hiszen savanyú volt.

.....

– A víz lassabban hűl, mint a levegő, hiszen nyári estén kellemes melegnek érezzük a Balaton vizét.

.....

.....

c) Mitől éreztük a fenti mondatokat értelemzavarónak?

d) A vers 29. sora ún. magyarázó kötőszóval kezdődik, de hiányzik az, amit a folytatás magyaráz. Mi lehet ez a mondat? Próbáld megfogalmazni úgy, hogy figyelmesen elolvasod újra a vers megelőző 28 sorát!

– Beszéljétek meg, ki mit írt, mivel tudja magyarázni! Válasszátok ki közösen a legjobb megoldást!

– Milyen kötőszót tudsz illeszteni a vers utolsó sora elé? Miért?

e) Hasonlítsd össze a vers 1–5. sorát a *Szózat* 1. versszakával, 29–36. sorát pedig a *Himnusz* utolsó versszakával!

Nem tudhatom, hogy másnak e tájék mit jelent,
nekem szülőházám itt e lángoktól ölelt
kis ország, messzeringó gyerekkorom világa,
Belőle nőttek én, mint fatörzsből gyöngye ága
s remélem, testem is majd e földbe süpped el.

Hazádnak rendületlenül
Légy híve, oh magyar;
Bölcsőd az, s majdan sírod is,
Melly ápol s eltakar.

– Hasonlóságok:

– A versnek még melyik részén idézi meg a *Szózatot* Radnóti?

Hisz bűnösök vagyunk mi, akár a többi nép,
s tudjuk miben vétkeztünk, mikor, hol és mikép,
de élnek dolgozók itt, költők is büntelen,

Szánd meg isten a magyart
Kit vészek hányának,
Nyújts feléje védő kart

és csecsszopók, akikben megnő az értelem,
világít bennük, őrzik, sötét pincékbe bújva,
míg jelt nem ír hazánkra újból a béke ujja,
s fojtott szavunkra majdan friss szóval ők felelnek.
Nagy szárnyadat borítsd ránk virrasztó éji felleg.

Tengerén kínjának.
Bal sors akit régen tép,
Hozz rá víg esztendőt,
M megbünhődte már e nép
A multat s jövőndőt!

– Hasonlóságok:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

EVOKÁCIÓ

Azt a költői eszközt, mikor egy szöveg egy másik szöveg képeit, gondolatait idézi fel, EVOKÁCIÓnak (előhívás, felidézés) nevezzük.

f) Mi a jelentősége annak, hogy éppen ezt a két művet idézi fel Radnóti?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

g) Az alábbi részlet Arany János *Válasz Petőfinek* című, 1847-es episztolájából (költői levél) való. Hol utal erre a versre Radnóti?

S mi vagyok én, kérded. Egy népi sarjadék,
Ki törzsömnek élek, érette, általa;
Sorsa az én sorsom s ha dalra olvadék,
Otthon leli magát ajakimon dala.

.....

– Hogyan függ össze hagyomány és hazaszeretet?

h) Gyűjtsd ki a 29–36. sorokból a köznapi nyelvhasználatra nem jellemző szavakat, kifejezéseket!

– Milyen hatást vált ki ez a szóhasználat?

– Pótold a személyes névmásokat!

..... kérdezek, válaszolsz, beszélgetünk.
 felszedem a szemetet, kiveszed a gyűjtőbe,
 rendet rakunk. körzóm van,
 vonalzód, együtt tudunk szerkeszteni.

– A 29. sortól a versbeszélő az egyes szám első személyből többes szám első személyre vált. Mi a jelentősége ennek a váltásnak?

i) Összegezz! Töltsd ki a táblázatot az eddig végzett munka alapján a vers 29–36. soraira vonatkozóan!

Hangnem	
Beszélő	
Logikai kapcsolat az 1–28. és a 29. sor között	

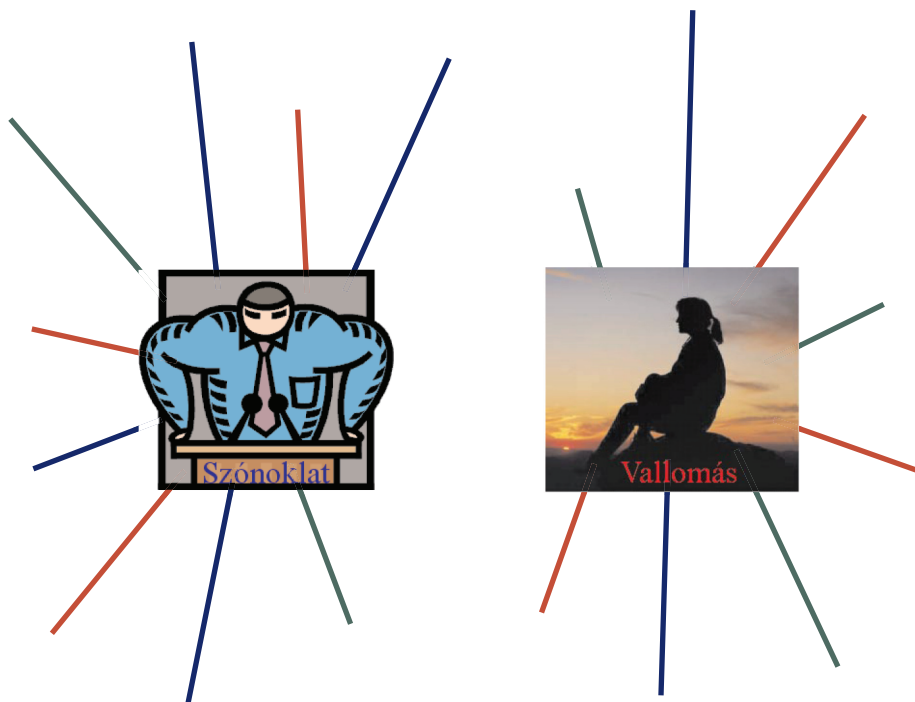
Logikai kapcsolat a 29–35. és a 36. sor között	
Evokáció (1–5. sor)	
Evokáció (29–36. sor)	

7. Tanuld meg a verset!

2. VÖRÖSMARTY MIHÁLY: SZÓZAT

1. Vitassátok meg a kérdéseket!

- Hol szoktunk nyilvánosan beszélni?
- Hol szoktunk nyilvános beszédet hallani?
- Mit akar elérni a beszélő? (Mi a szándéka?)
- Milyen a jó szónok?
- El tudnátok-e képzelni Radnóti *Nem tudhatom...* című versét szónoklatként? Miért igen? Miért nem?
- Nézzétek meg az alábbi ábrákat! Töltsétek ki a fenti kérdések alapján! Ezután beszéljétek meg csoportonként a feladatot, majd összegezzétek a munkátokat, és tegyetek javaslatot arra, hogy mi kerüljön a táblára!

2. Olvasd el figyelmesen az alábbi szövegeket, majd oldd meg a feladatokat!

A) szöveg:

Nekem elmondhatatlan örömet jelent, ha találkozhatom a barátaimmal. Sokszor csak hülyéskedünk, viccelődünk vagy csak üldögélünk, hallgatunk, máskor meg ordítózunk, focizunk. Ilyenkor minden mást elfelejtek, megszűnik egy kicsit az én világom. Együtt lenni egészen más, mint egyedül. Nem tudom, mi lenne velem nélkülük. Csak ülnék otthon vagy kószálnék a telepen.

B) szöveg:

Keress barátokat! Barátok nélkül olyan, mint vadkörtefának lenni egy rét közepén. Mennyivel más az erdő! Rejtélyes, izgalmas, fel kell fedezni. Magadat is meg a többiekét is. Ha barátod van, sokkal többet tudsz meg magadról is, hiszen tanácsot adnak, kritizálnak, kinevetnek, megvigasztalnak, megviccelnek, bevásáztatnak a játékba. És neked mindig válaszolnod kell ezekre. Megtanulod, mikor és hogyan viselkedj; mi fáj, mit bírsz elviselni. Vagy inkább otthon akarsz kuksolni?

a) Véleményed szerint azonos-e a két szöveg témája? Miben hasonlítanak, miben különböznek?

– A) szöveg témája:

.....

– B) szöveg témája:

.....

– Hasonlóság:

.....

– Különbség:

.....

b) Gondolj ki egy-egy konkrét szituációt, ahol el lehetne mondani vagy le lehetne írni ezeket a szövegeket! Ki mondaná, kinek, milyen alkalomból, milyen helyzetben?

– Szituáció az A) szöveghez:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

– Szituáció a B) szöveghez:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

c) Mi a szándéka a szöveg beszélőjének?

d) Húzd alá a helyesnek ítélt választ!

- A) szöveg: meg akar győzni valamiről; elbeszél egy történetet; leír egy állapotot; vallomást tesz
- B) szöveg: köszöntenit akar; elítél; vallomást tesz; meg akar győzni

e) Indokold választásodat a szövegből vett példákkal! Lehet idézet is, saját megfogalmazás is.

– A) szöveg:

– B) szöveg:

f) Alkoss néhány mondatos vallomást, illetve meggyőző beszédet megfigyeléseid alapján tetszőleges témában! Például: iskolai büfé; ültetés; a virágok szépsége; verekedés; a tanterem rendje/rendetlensége/otthonossága. Képzeld el a szövegfajtaához illő szituációt!

– Vallomás:

– Meggyőzés:

3. Milyen szövegfajta a Szózat? Meggyőző beszéd (szónoklat) vagy vallomás? Miért?

Gyűjtsük össze a fogalomtáblába a megadott szempontok szerint! Mi okozott nehézséget a szövegalkotásban, mi segített?

SZÖVEG-FAJTA	MEGSZÓ-LÍTOTT	HANGNEM	BESZÉLŐ	SZÁN-DÉKA	JELLEMZŐ IGEALAKOK
VALLOMÁS					
MEGGYŐZÉS					

4. Készítsetek vallomást vagy szónoklatot a készülő projektetekbe a kitalált ország történetének, múltjának megfelelően!

5. Vallomás vagy szónoklat az alábbi szöveg?

Példákkal is indokold döntésed!

A hivatalos hazában, a történelmi hazában, a címeres és törvényházas, a rendőrös és katonás, a lobogós és jelszavas hazában mindig, újra, egyre makacsabban, egyre fájdalmasabb figyelemmel, kitartással, gyöngédséggel és elnézéssel kell megkeresni az igazi hazát, amely talán a nyelv, talán a gyermekkor, talán egy utca, melyet platánok szegélyezhetnek, talán egy kapualj, ahol álltam valamikor, s egy dallamot hallgattam, mely az emeleti lakás nyitott ablakán át szállongott a világba, talán ez a szó: „esthajnal!...” Mindig keresem ezt a hazát, annál makacsabb szeretettel és figyelemmel, ahogy a másik, a hivatalos és történelmi, a címeres és lobogós, elfedi előlem.

(Márai Sándor: Haza)

6. Ismerkedjünk meg a verssel!

VÖRÖSMARTY MIHÁLY: SZÓZAT

Hazádnak rendületlenül
Légy híve, oh magyar;
Bölcsőd az s majdan sírod is,
Mely ápol s eltakar.

A nagy világon e kívül
Nincsen számodra hely;
Áldjon vagy verjen sors keze:
Itt élned, halnod kell.

Ez a föld, melyen annyiszor
Apáid vére folyt;
Ez, melyhez minden szent nevet
Egy ezred év csatolt.

Itt küzdtenek honért a hős
Árpádnak hadai;
Itt törtek össze rabigát
Hunyadnak karjai.

Szabadság! itten hordozák
Véres zászlóidat,
S elhulltanak legjobbaink
A hosszú harc alatt.

És annyi balszerencse közt,
Oly sok viszály után,
Mégfogyva bár, de törve nem,
Él nemzet e hazán.

S népek hazája, nagy világ!
Hozzád bátran kiált:
„Egy ezred évi szenvedés
Kér éltet vagy halált!”

Az nem lehet, hogy annyi szív
Hiában onta vért,
S keservben annyi hű kebel
Szakadt meg a honért.

Az nem lehet, hogy ész, erő,
És oly szent akarat
Hiába sorvadozzanak
Egy átoksúly alatt.

Még jőni kell, még jőni fog
Egy jobb kor, mely után
Buzgó imádság epedez
Száz ezrek ajakán.

Vagy jőni fog, ha jőni kell,
A nagyszerű halál,
Hol a temetkezés fölött
Egy ország vérben áll.

S a sírt, hol nemzet sűlyed el,
Népek veszik körül,
S az ember millióinak
Szemében gyászköny űl.

Légy híve rendületlenül
Hazádnak, oh magyar:
Ez éltetőd, s ha elbukál,
Hantjával ez takar.

A nagy világon e kívül
Nincsen számodra hely;
Áldjon vagy verjen sors keze:
Itt élned, halnod kell.

1836

7. A Szózat címe, hangneme és verselése

a) Mi a közös formai jellegzetessége a következő szavaknak?

szózat, hangzat, igézet, hálózat, rácsozat, erezet

b) Mit jelent a szózat? Fogalmazzuk meg többféleképpen! A legtalálóbbat írdatok le!

8. Milyen a vers hangulata? Több megoldás van! Válaszodat indokold!

biztató, buzdító, csalódott, vidám, keserű, lemondó, lelkesítő, ünnepélyes, zord

.....

.....

.....

.....

.....

9. Hogyan függ össze a vers formája és hangneme?

a) Figyeljük meg a Szózat versformáját!

versszakok sorszáma:

sorok hosszúsága:

ritmusa:

A ritmus megállapításához vizsgáljuk meg az első versszakot!

Ha-zád-nak-ren-dü-let-le-nűl

Légy-hí-ve,-oh-ma-gyar;

Böl-csőd-az s-maj-dan-sí-rod-is,

Mely-á-pol s-el-ta-kar.

b) Elevenítsük fel, amit az időmértékes verselésről tanultunk. Jelöljük meg a hosszú (jele: —) és a rövid (jele: ∪) szótagokat! A Szózatban kétféle versláb fordul elő: a jambus (egy rövid, egy hosszú szótag) és a spondeus (két hosszú szótag; ennek nincs dallama, azaz sem ereszkedő, sem emelkedő lejtésű, mert a versláb alkotó szótagoknak egyforma az időtartamuk).

c) Olvassuk hangosan, a ritmust kiemelve, eltúlozva (akár az értelem rovására) a szöveg egy-egy részletét!

d) Hogyan függ össze a vers hangulata (buzdító szándéka) a versformával? Fogalmazd meg egy-két mondatban!

.....

.....

.....

.....

10. A Szózat retorikai eszközei

Olvasd el az alábbi idézeteket, majd oldd meg a feladatokat!

Nem törhettek meg a bajjuktól, ó bajtársak, hiszen már sokkal nagyobb veszedelmeket is elvisel-
tetek.

(Vergilius Aeneise nyomán)

Elfussunk? Nincs hová. Sehun másutt Magyarországot meg nem találjuk, senki a maga országából
barátságunkért ki nem mégyen, hogy minket helyeztessen belé. Az mi nemes szabadságunk az ég
alatt sehun sincs, hanem Pannoniában. Hic nobis vel vincendum vel moriendum est.¹

(Zrínyi Miklós: Az török áfium ellen való orvosság)

a) Húzd alá a Zrínyi-idézetben azt a mondatot, amely a szöveg leglényegesebb, összefoglaló gon-
dolata (ezt tételmondatnak nevezzük), és a szöveg ezt az állítást fejt ki, érvel mellette.

b) Milyen kötőszóval tudod a szöveg utolsó mondatát összekapcsolni az előzőekkel?

c) Fogalmazd meg az „Itt nekünk vagy győznünk, vagy meghalunk kell” állítás mellett felhozott
indokokat, érveket!

d) Vesd össze a két idézetet! Hogyan utalnak egymásra?

¹ Itt nekünk vagy győznünk, vagy meghalunk kell.

- e) Keresd meg a Szózatban azokat a sorokat, amelyek egybecsengenek az „Itt nekünk...” mondatokkal! Figyeld meg, hol helyezkednek el! Mi az elhelyezkedés szerepe, hatása?

11. Oldjátok meg a feladatokat!

- A) Gyűjtsd össze azokat az érveket, melyek alátámasztják az „Itt élned, halnod kell” parancsot!

ÉRVEK:

- B) Melyik a legerősebb érv, és hol helyezkedik el? Foglald össze az ehhez a sorpárhoz vezető és az ebből indított gondolatmenetet!

- a) A legerősebb érv:

- b) A megelőző gondolatmenet:

c) A rá következő gondolatmenet:

C) Nemcsak az érvek, hanem a stílus, a mondatok kapcsolódásának mikéntje is a meggyőzés eszköze. A *Szózat* (mint az előző feladatok is mutatták) igen határozott logikájú. Még nyilvánvalóbbá válik ez, ha minden lehetséges ponton beillesztjük a megfelelő kötőszót (pl. hiszen, ezért, tehát, tudniillik). Figyeld meg, hogyan változik a magyarázó és a következtető viszony! Jelöld az ismert módon (magyarázó: ←; következtető: →)!

D) Nemcsak tartalmában, hanem stílusában (a nyelvhasználatban, a szavak, mondatok elrendezésében is) rejlik az érvelés hatása. A következő feladatok ezt vizsgálják.

a) Gyűjtsd ki a párhuzamokat!

b) Gyűjtsd ki az ellentéteket!

c) Gyűjtsd ki az ismétléseket! (Mondatszerkezet is ismétlődhet.)

A NYELV RÉGEN ÉS MA: A NYELVI VÁLTOZÁS

12. Beszéljessünk arról, hogyan változik a nyelv!

a) Emlékszel még ezekre a szavakra? Ha ismerősek, honnan?

– verkli, lóvasút, zsebtintatartó, krajcár, méta, törökméz, színházi gukker, diákabrak

.....

– inas, garas, palavessző, boglyakemence, körtemuzsika, égbelátó, ködmön

.....

b) Ezek közül a tárgyak, dolgok közül melyiket nem használjuk már napjainkban?

.....

.....

c) Melyiknek adtunk azóta más nevet?

.....

.....

d) Képzeld el azt az iskolát, ahova a nagyszüleid, dédszüleid jártak. Sorold fel, mi változott azóta: mi nem volt még akkor, ami most van, és mi nincs már ma, ami akkor volt.

.....

.....

e) Sok szó kiveszett a nyelvből, sok tárgy, fogalom új nevet kapott. Szerinted mi változott még?

.....

.....

13. Olvasd el az alábbi két szöveget: mindkettő a szerzőnek az anyanyelvéhez fűződő viszonyáról szól valamilyen módon.

MAGYARUL: Az a tény, hogy anyanyelvem magyar, és magyarul beszélek, gondolkozom, írok, életem legnagyobb eseménye, melyhez nincs fogható. Nem külsőséges valami, mint a kabátom, még olyan sem, mint a testem. Fontosabb annál is, hogy magas vagyok-e vagy alacsony, erős-e vagy

gyöngé. Mélyen bennem van, a vérem csöppjeiben, idegeim dúcában¹, metafizikai² rejtélyként. Ebben az egyedülvaló életben csak úgy nyilatkozhatom meg igazán. Naponta sokszor gondolkodom erre. Épp annyiszor, mint arra, hogy születtem, élek és meghalok.

[.....: Ábécé a nyelvről és lélekről]

Teljes birtokában lenni a nyelvnek, melyet a nép beszél: ez az első s elengedhetetlen feltétel. De erre még nem elég azon nyelvismeret, mely dajkánk karjai közt reánk ragadt; s azt hinni, hogy gyermekkori nyelvünkkel az élet és tudomány legmagosb s legtitkosb tárgyait is tisztán s erőben előadhatjuk, nevetséges elbizottság. Igyekezned kell nemcsak arra, hogy beszéded hibátlanul zengjen ajkaidról; hanem arra is, hogy kedves hajlékonysággal, gazdag változékonysággal, tisztán kinyomva, s szívre és lélekre erőben munkálva, okaidnak s érzelmeidnek akaratodtól függő tolmácsa lehessen.

[.....: Parainesis³]

a) Állapítsd meg, melyik szöveg keletkezett régebben!

.....

.....

b) Magyarázd el egyetlen rövid mondatban, hogy honnan tudtad, melyik szöveg a régebbi!

.....

.....

14. Figyeld meg a Kölcsey-szöveget!

Mondatról mondatra vizsgálj meg és húzd alá, mik azok a nyelvi jelenségek, amelyek azóta már megváltoztak, és senki sem mondaná úgy, ahogy Kölcsey. Próbáld meg a régi-es elemeket besorolni az alábbi csoportokba!

a) Furcsa, régies mondattani szerkezetek, kötőszavak, névmások:

.....

b) Furcsa, régies toldalékok (ne csak a toldalékot írd le, hanem az egész szót, amiben szerinted régiesen van használva):

.....

c) Régies szavak, amelyeket ma egyáltalán nem használnál:

.....

d) Régies szavak, amelyeket ma más értelemben, esetleg kicsit más formában használnál:

.....

1 idegdúc: az idegsejteknek idegszálakkal összekapcsolt csoportja

2 metafizikai: tapasztalaton túli, érzékeinkkel fel nem fogható

3 meghatározott személyhez intézett erkölcsi buzdítás vagy intelem

e) Milyen szót használnál ezek helyett?

f) Hangokat érintő változások, pl. magánhangzó-rövidülés, magánhangzónyúlás:

g) Az alábbi három lehetőség közül válaszd ki, mit jelent a szövegben a „szívre és lélekre erősen munkálni” kifejezés!

– magunkat bátorságra ösztönözni, lelkünket megerősíteni [1.]

– mindig a szívünkre és a lelkünkre hallgatni, őszintén cselekedni [2.]

– amikor beszélünk, a hallgatóság érzéseire, szívére, lelkére nagy hatással lenni [3.]

15. Fogalmazd át úgy a szöveget, ahogy ma írná valaki.

Használd fel megfigyeléseidet az előző feladatból! Segítségül megadjuk a szöveg elejének átfogalmazását, de nem kell ehhez ragaszkodnod, ha azt gondolod, hogy másként kezdenéd. Ha elkészültél, hallgassatok meg néhány változatot, és figyeljétek meg, ki mit változtatott a szövegen.

Az első és elengedhetetlen feltétel az, hogy... (teljes birtokában legyünk a nyelvnek, amelyet...).

17. Olvasd el a két szöveget!

Mindkettő a *Hamlet* című dráma ugyanazon részének fordítása; az egyiket Arany János készítette 1867-ben, a másikat Nádasy Ádám 1999-ben. Figyeld meg az eltéréseket a két szöveg között! Hogyan teszi modernebbé a fordítását Nádasy? Milyen nyelvi elemeket „cserél ki” az Arany-szöveghez képest? Gyűjts néhány példát!

a) Mondattani változások

ARANY	NÁDASY

b) Ragok, szóalakok

ARANY	NÁDASY

c) Szókincs

ARANY	NÁDASY

ARANY FORDÍTÁSA

ELSŐ SÍRÁSÓ

El szabad temetni keresztyén temetőben egy olyan leányt, ki maga jószántából keresi az üdvösséget?

MÁSODIK SÍRÁSÓ

Hát el azt, én amondó vagyok; ássuk meg neki szaporán a sírt; a halottvizsgálók törvényt tettek rá, s úgy találták, hogy megilleti a keresztyén temetés.

ELSŐ SÍRÁSÓ

Hogy lehet az, hacsak önvédelemből nem fúlt a vízbe?

MÁSODIK SÍRÁSÓ

Márpedig azt úgy találták.

ELSŐ SÍRÁSÓ

Se offendendo⁴ kellett esni; nem lehet különben. Mert hát ez a bibéje: ha én készakarva fúlok vízbe: jele, hogy az tett; a tettnek pedig három ága van; úgymint: tenni, cselekedni és elkövetni; ergo, készakarva fúlt belé.

MÁSODIK SÍRÁSÓ

Úgy, de hallja csak, pajtás-uram –

ELSŐ SÍRÁSÓ

Hagyj békét nekem. Itt foly a víz, no jó; itt áll az ember, no jó; ha már most az ember megyen a vízhez s beléöli magát, az nollé-vellé⁵ annyit tesz, hogy ő megy oda, érted? de ha a víz jön őhöz, s úgy nyeli el, akkor nem maga fojtotta belé magát; ergo⁶, ki nem vétkes önnön halálában, nem rövidíti meg az életét.

MÁSODIK SÍRÁSÓ

De hát ez a törvény?

ELSŐ SÍRÁSÓ

E bizony; halottvizsgáló törvény.

MÁSODIK SÍRÁSÓ

Megmondjam hát az igazat? Ha őkelme nagy kisasszony nem lett volna, bizony kívül temetnék ám a keresztyén temetőn.

ELSŐ SÍRÁSÓ

Hüm! mondasz valamit; sajnos bizony, hogy az úri népnek több szabadsága van vízbe fojtani vagy felkötni magát, mint a többi keresztyén felebarátjának.

NÁDASDY FORDÍTÁSA

SÍRÁSÓ

Hogyhogy egyházi temetést kap ez a lány, ha ő maga destruálta⁷ a halálát?

CIMBORA⁸

Mondom, hogy azt kap, úgyhogy ássad a sírt, egykettő. A halottkém kint volt nála, és megállapította, hogy egyházi temetés.

SÍRÁSÓ

De az csak akkor lehetne, ha önvédelemből fulladt meg.

CIMBORA

Mit tudom én, ez a döntés.

SÍRÁSÓ

Akkor ez gondatlanságból elkövetett testi önsértés, csak az lehet. Mert ugye mi a probléma? Ha én szándékosan fulladok meg, akkor történt ugye egy cselekvés; a cselekvésnek pedig három ágazata van, úgymint megtenni, megcsinálni és elkövetni. Ergo, a lány szándékosan fullasztotta meg magát.

CIMBORA

Jó, de figyelj már, te fősírásó –

SÍRÁSÓ

Elnézést, várjál. Itt van a víz – értem? Itt áll az ember – értem? Ha az ember odamegy a vízhez és belefullad, akkor – akár akarta, akár nem – ő az, aki a menést végzi. Meg bírod jegyezni? De ha a víz jön oda, akkor nem ő fullasztotta meg magát. Ergo, aki nem vétkes a saját halálában, az nem rövidíti meg az életét.

CIMBORA

Ezt mondja a törvény?

SÍRÁSÓ

Ezt. így szól a halottkémlelési törvény

CIMBORA

Megmondjam az igazságot? Ha ez nem úrinő lett volna, akkor most egyházi izé nélkül temetnék el.

SÍRÁSÓ

Nagyon jól mondasz. Micsoda egy világ, a fejesekek szabad vízbefujtani meg fölakasztani magukat, a többi keresztyének meg nem.

4 a saját maga megkárosítására

5 akarva-akaratlanul

6 tehát

7 Szó szerint: 'tönkretesz'. A sírásó valószínűleg a konstruál: 'létrehoz' szóval keverte össze. (Nádasdy Ádámnak a fordításhoz készített jegyzete szerint.)

8 az új fordításban csak egy sírásó szerepel, aki a cimborájával beszélget (ez a fordító döntése, nem nyelvváltozás!)

3. KÖLCSEY FERENC: HIMNUSZ

PÁRBESZÉD ÉS VITA VÖRÖSMARTY ÉS KÖLCSEY MŰVE KÖZÖTT

1. A következő szövegrészletek állításai a Szózat szemléleti újdonságait összegzik.

Vagyis azt sorolják, hogy Vörösmarty miben tér el a korábban kialakult nemzetről, hazáról való gondolkodás tekintetében.

ÁLLÍTÁS	A) SZÖVEG ¹	B) SZÖVEG
1.	A haza immár nem pusztán a nemzet történelmi létének helyszíne, hanem az egyes ember életének személyes tere is.	A Szózat keletkezésének ideje előtt a nemzetről úgy gondolkodtak, hogy az a történések (nagy események, háborúk, békekötések) helye nekünk, a haza tagjainak. Vörösmarty már azt is hangsúlyozza, hogy a személyes életünk tere is.
2.	A múlt és a jelen már nem szemben áll egymással, hanem a hajdani tettek és szenvedések jobb jövőre jogosító érvekké válnak.	A Szózat keletkezésének ideje előtt a nemzetről úgy gondolkodtak, hogy a dicső múlt ellentétben áll a pusztuló, romlott jellel, vagy azt mondja, hogy a sok múltbeli szenvedés következménye egy jobb jövő.
3.	A nemzet nem magában áll, hanem a vele együtt érző népek közösségének tagja, a nemzet az emberiség része.	A Szózat keletkezésének ideje előtt a nemzetről úgy gondolkodtak, hogy önmagában áll, egyedül van, Vörösmarty szerint a magyar nemzet nem egyedül áll a világban, hanem részvétet mutató népek veszik körül, együtt érezve vele.

- a) Készíts a fenti szövegrészletek – az A) vagy a B) – egyikének állításai alapján szembeállító táblázatot a nemzetről való gondolkodásról!

A NEMZET		
ÁLLÍTÁS	RÉGEBBEN	A SZÓZAT SZERINT
1.		

¹ Arató László

2.		
3.		

b) Gyűjts érveket a három állítás igaza mellett a *Szózat* szövegéből!

ÁLLÍ- TÁS	PÉLDÁK
1.	
2.	
3.	

2. Olvassátok el a Himnusz!

Figyeljétek meg, hogy az 1/a) feladatban megfogalmazott állítások melyike igaz a versben!

KÖLCSEY FERENC: HIMNUSZ

A magyar nép zivataros századaiból

Isten, áldd meg a magyart
Jó kedvvel, bőséggel,
Nyújts feléje védő kart,
Ha küzd ellenséggel;
Bal sors akit régen tép,
Hozz rá víg esztendőt,
M megbühödte már e nép
A multat s jövőndőt!

Őseinket felhozád
Kárpát szent bércére,
Általad nyert szép hazát
Bendegúznak vére.
S merre zúgnak habjai
Tiszának, Dunának,
Árpád hős magzatjai
Felvirágoznak.

Értünk Kunság mezein
Ért kalászt lengettél,
Tokaj szőlővesszein
Nektárt csepegtettél.
Zászlónk gyakran plántálád
Vad török sáncára,
S nyögte Mátyás bús hadát
Bécsnek büszke vára.

Hajh, de bűneink miatt
Gyúlt harag kebledben,
S elsújtád villámidat
Dörgő fellegedben,
Most rabló mongol nyilát
Zúgattad felettünk,
Majd töröktől rabigát
Vállainkra vettünk.

Hányszor zengett ajkain
Ozman vad népének
Vert hadunk csonthalmain
Győzedelmi ének!
Hányszor támadt tenfiad
Szép hazám kebledre,
S lettél magzatod miatt
Magzatod hamvvedre!

Bújt az üldözött s felé
Kard nyúl barlangjában,
Szerte nézett s nem lelé
Honját a hazában, Bércre
hág és völgybe száll,
Bú s kétség mellette,
Vérözön lábainál,
S lángtenger fölette.

Vár állott, most kőhalom,
Kedv s öröm röpkedtek,
Halálhörgés, siralom
Zajlik már helyettek.
S ah, szabadság nem virúl
A holtak véréből,
Kínzó rabság könnye hull
Árvánk hó szeméből!

Szánd meg isten a magyart
Kit vészek hányának,
Nyújts feléje védő kart
Tengerén kínjának.
Bal sors akit régen tép,
Hozz rá víg esztendőt,
M megbühödte már e nép
A multat s jövőndőt!

Cseke, 1823. január 22.

ÁLLÍ- TÁS	IGAZOLÓ ÉRVEK
1.	
2.	
3.	

3. Ki beszél, kinek a nevében és kihez a *Himnuszban* és a *Szózatban*?

Mit kér a megszólítottól? Milyennek látja a magyarokat?

SZEMPONTOK	HIMNUSZ	SZÓZAT
KI BESZÉL?		
KINEK A NEVÉBEN?		
KIT SZÓLÍT MEG?		
MILYENNEK LÁTJA A MAGYAROKAT?		
MIT KÉR?		

4. Vajon miből fakad, hogy a *Himnusz* ilyenek látja a magyarokat?

.....

.....

.....

.....

.....

5. Szerintetek milyen egy „jó” nemzeti himnusz?

Kifejezi-e egy nemzet karakterét (jellegzetességeit)? Kell, hogy kapcsolatban álljon a múlt eseményeivel? Miért?

.....

.....

.....

.....

6. Válassz egyet az alábbi nemzeti himnuszok közül, és állapítsd meg, hogy hasonlít-e szemléletében a magyarhoz vagy sem!

Gondkoddj el azon is, hogy vajon milyen történeti oka lehet az adott himnusz szemléletének. Végezhetesz gyűjtőmunkát interneten is. Az elemzésben segítséget találsz az alábbiakban.

a) Ajánlott szempontok a választott himnusz értékeléséhez

– Hangulata:

.....

.....

.....

alátámasztás (szavak, kifejezések, formai jellemzők, melyek a hangulat megteremtésében dominálnak):

.....

.....

.....

– Jellemző mondatfajták (pl. felszólítás, óhajtás, kijelentés). Mi a hatásuk? Miről árulkodnak?

.....

.....

.....

– Beszédhelyzet: Van-e, s ha igen, ki a megszólított? Mi a szándéka a beszélőnek?

.....

.....

.....

alátámasztás (idézetek a szövegből):

.....

.....

.....

– A haza természeti adottságai (megjelennek-e, mennyire nyomatékosak az önmeghatározásban, érvként szerepelnek vagy önértékükön?):

.....

.....

.....

alátámasztás (idézetek a szövegből):

.....

.....

.....

– A múlt eseményei (jelen vannak-e, pozitívak vagy negatívak):

.....

.....

.....

alátámasztás (idézetek a szövegből):

.....

.....

.....

.....

– Szemlélete (pl. vesztesnek, nyertesnek, bűnösnek, büntetlennek tekinti-e magát):

.....

.....

.....

.....

alátámasztás (idézetek a szövegből):

.....

.....

.....

.....

– Jövőképe (pl. mit vár, mit remél a jövőtől, kitől várja a változást?):

.....

.....

.....

.....

alátámasztás (idézetek a szövegből):

.....

.....

.....

.....

– Összegzés (hasonlít-e, miben a magyar himnuszhoz):

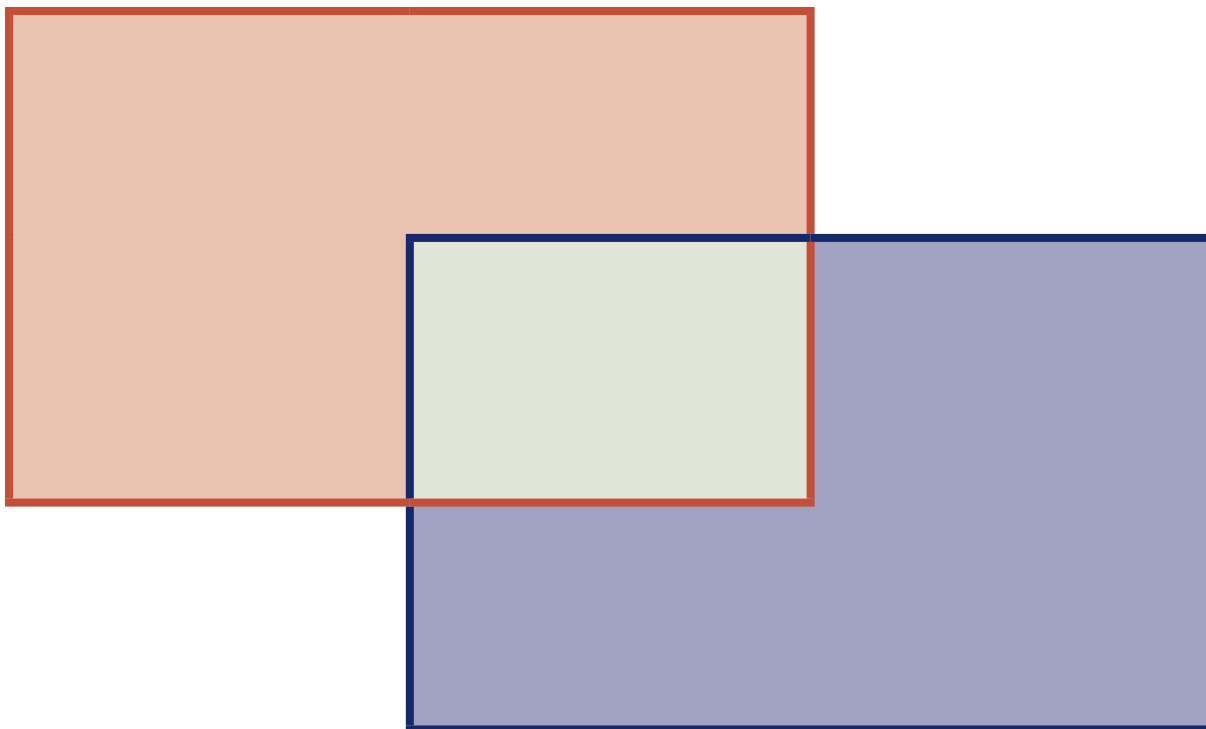
.....

.....

.....

.....

b) A választott himnusz közös és eltérő jellemzőit értékeljétek a halmazábra segítségével!

c) A kutatómunka eredményeit rendszerezétek az alábbi táblázatban!

Az olvasott dokumentum bibliográfiai adatai (ki a szerző, hol találtam, mikori a forrás)	A KÉRDÉS MEGVÁLASZOLÁSÁHOZ TALÁLT INFORMÁCIÓ		

AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK HIMNUSZA

A csillagos-sávós lobogó

Oh, mondd, látod-e a korai hajnali fénynél
 Azt, amit oly büszkén üdvözlünk az alkony utolsó ragyogásánál?
 Azt, amelynek széles csíkjaik és fényes csillagait, a veszélyes csatában
 A bástyák fölött figyeltük, hogy oly büszkén lobog
 És a rakéta vörös fénye, a bombák robbanása
 Mutatta az éjben, hogy zászlónk még fenn lobog.
 Oh, mondd, a csillagokkal borított lobogó még ott lebeg-e
 A szabadság országa és a bátrak hona felett?
 A part csak halványan dereng a vízben borongó ködben,
 Míg az ellen gögös hada rettegett csendben pihen.
 Mi az, amit a szellő a tornyosuló hullámok között
 Míg fúj, időnként félig rejt, félig fölfed?
 Most fölragyog a fölkelő nap sugarában
 És teljes glóriája tündököl a víz tükrében
 Ez a csillagokkal borított lobogó!
 Lobogj a szabadság országa és a bátrak hona felett!
 És így legyen mindörökké, ha a szabadság hőseinek
 Kell állniuk szeretett honuk és a háború között:
 Áldozatuk győzelmet és békét teremt. A Gondviselés
 Megmentette nép dicsérje a nemzetet mentő Urat,
 Mert győznünk kell, amikor az ügyünk igazságos.
 Legyen jelszavunk: Tebenned a bizodalunk!
 És ez a csillagokkal borított lobogó győztesen fog lobogni
 A szabadság országa és a bátrak hona fölött.

CSEH HIMNUSZ

Hol van a hazám,
 hol van a hazám?
 Rétek között, ahol víz hömpölyög,
 ahol a hegyek a sziklával suhognak,
 s kertekben virágok rügyeznek,
 íme ez a földi paradicsom!
 Ez a gyönyörű föld
 ez cseh föld és hazám,
 ez cseh föld és hazám.

OROSZ HIMNUSZ

Oroszország, szent államunk,
Oroszország, kedves országunk,
Óriási akarat, hatalmas dicsőség
A te tulajdonod örök időkre.

Dicsőülj, szabad hazánk,
Baráti népek évszázados szövetsége,
Elődöktől kapott nemzeti bölcsesség,
Dicsőülj, ország! Büszkék vagyunk Rád.

Déli tengerektől a sarkvidékig
Terjednek erdőink, mezőink.
Egyedülálló vagy a világon!
Egyedül ilyen Istentől védett szülőföld.

Refrén:

*Széles tér álmainknak és életünknek,
Jövőt nyitnak nekünk az évek,
Erőt ad hazaszeretetünk,
Így volt, van és lesz is mindig.*

SZOVJET HIMNUSZ

Szövetségbe forrt szabad köztársaságok:
Nagy Oroszország kovácsolta frigy,
A Szovjet hatalma és egysége éljen:
Sok nép így akarta s megalkotta így!
*Szálljon szabad hazánk,
Dicsőség fénye rád,
Népek barátságát vívtad te ki!
Lenini párt vezet,
Láng, mely a népeket
Kommunizmus győztes útján viszi.
Kélt orkánon át szabad élet sugára,
Utunkat a nagy Lenin mutatta nekünk.*

És ő lelkesített, hogy népünkhöz hívek
Hogy munkában, tetteiben hősök legyünk.
*Szálljon szabad hazánk,
Dicsőség fénye rád,
Népek barátságát vívtad te ki!
Lenini párt vezet,
Láng, mely a népeket
Kommunizmus győztes útján viszi.
A kommunizmus örök eszméi győznek,
Mi tudjuk, hogy boldog jövődöt ez ad,
És szolgáljuk büszkén és hűséges szívvel
A lángszínű zászlót, a hon zászlaját.*

LENGYEL HIMNUSZ

Nincs még veszve Lengyelország,
Míg mi meg nem haltunk,
Hogyha földünk elrabolták,
Visszaszerzi kardunk.
Fel, fel, Dombrowski,
Zászlódat bontsd ki!
Ha te vagy vezérünk,
Népünkhöz elérünk.

A Wartáig, Visztuláig
Szabad lesz a lengyel,
Bonaparte álma válik
Tettre győzedelmeddel.
Fel, fel, Dombrowski,
Zászlódat bontsd ki!
Ha te vagy vezérünk,
Népünkhöz elérünk.

Poznannal Czernieczki kardja
Mindent visszaszerzett,
Így szállunk majd mi is partra,
Hogyha hív a nemzet.
Fel, fel, Dombrowski,
Zászlódat bontsd ki!
Ha te vagy vezérünk,
Népünkhöz elérünk.

Szólt a lányhoz az aggastyán,
Szeme könnybe lábadt,
Figyelj, lánykám, még hallasz tán
Lengyel trombitákat.
Fel, fel, Dombrowski,
Zászlódat bontsd ki!
Ha te vagy vezérünk,
Népünkhöz elérünk.

Cseng a hangunk, szabadság int,
Több türelmünk nincsen!
Velünk vannak jó kaszáink,
Kosciuskóval Isten!
Fel, fel, Dombrowski,
Zászlódat bontsd ki!
Ha te vagy vezérünk,
Népünkhöz elérünk.

SZÉKELY HIMNUSZ

Ki tudja merre, merre visz a végzet
Göröngyös úton, sötét éjjelen.
Segítsd még egyszer győzelemre néped,
Csaba királyfi csillag ösvényen.

Maroknyi székely porlik, mint a szikla
Népek harcának zajló tengerén.
Fejünk az ár, jaj, százszor elborítja,
Ne hagyd el veszni, Erdélyt Istenünk!

FRANCIA HIMNUSZ

Marsziliai ének

Ébredj hazánknak bajnok népe
 Ragadd ki híres kardodat
 Nevednek esküdt ellensége
 Dühödve hozza lánczodat
 A vér szopó tyrannus faizat
 Mellyedre szegzi fegyverét,
 S véredbe mártya rút kezét,
 Ha szolgaságra nem hurczolhat.
 Fegyverbe bajnokok,
 Levente magzatok!
 Rontsunk, rontsunk
 E vér szomjukra
 Szabdallyuk halmokra.

A zsoldos martalékok nyája
 Ordítva habzik ellenünk,
 Halált visítgat trombitája,
 Remeg szavára életünk.
 Szerelmes asszonytársainkat
 Örök bilincsre kergeti,
 Honunkat földig égeti
 S pallosra hányja magzatinkat.
 Fegyverbe bajnokok,
 Levente magzatok!
 Rontsunk, rontsunk
 E vér szomjukra
 Szabdallyuk halmokra.

E szívtelen rabok dagálya
 Győzhessen egy nagy nemzetet?
 Az emberjussnak kent nadálya
 Igázzon férfiszíveket?
 Csordája béres árulóknak,
 Mely kész eladni a hazát,
 Hogy hordozhasson pántlikát,
 Juszt szabjon egy szabad országnak?
 Fegyverbe bajnokok,
 Levente magzatok!
 Rontsunk, rontsunk
 E vér szomjukra
 Szabdallyuk halmokra.

Reszkess, lator tyrannus pára,
 Jutalmad napja érkezik,
 Fejedre száll a vérnek ára,
 Mely érted ingyen öntetik.
 Tanácsnokidnak dőre pártja
 Önkényt koholja vesztedet,
 E nemzet lesz ki fényedet
 Örök homállyal elborítja.
 Fegyverbe bajnokok,
 Levente magzatok!
 Rontsunk, rontsunk
 E vér szomjukra
 Szabdallyuk halmokra.

Öld, bajnok, a gaz despotákat,
 Kik embervérben fürdenek,
 S kik megtapodván jussainkat,
 Lopott bíborban fénylenek.
 De szánd meg embertársainkat,
 Kiket magokhoz csaltanak,
 Vagy másképp arra bírtanak,
 Hogy ostromolják honainkat.
 Fegyverbe bajnokok,
 Levente magzatok!
 Rontsunk, rontsunk
 E vér szomjukra
 Szabdallyuk halmokra.

Édes hazánknak szent szerelme,
 Segítsd vitézid karjait,
 Kedvelt szabadság istensége,
 Törd össze népünk láncait.
 Küldjétek ütköző csatákhoz
 A győzedelmek angyalát,
 Hadd űzze a vak despotát
 Pokolnak kormos ajtajához.
 Fegyverbe bajnokok,
 Levente magzatok!
 Rontsunk, rontsunk
 E vér szomjukra
 Szabdallyuk halmokra.

CIGÁNY HIMNUSZ

Zöld az erdő

Zöld az erdő, zöld a hegy is,
A szerencse jön is, megy is,
Gondok kése húsunkba vág,
Képmutató lett a világ.

Egész világ ellenségünk,
Úzött tolvajokként élünk,
Nem loptunk mi, csak egy szöveget
Jézus vérző tenyeréből.

Isten, könyörülj meg nekünk,
Ne szenvedjen tovább népünk,
Megátkoztál, meg is vertél,
Örökké csavargóvá tettél.

(Bari Károly fordítása)

FINN HIMNUSZ

Hazánk, hazánk, te drága szó,
Zendülj az ajkakon!
Nincs bérc, egekre felnyúló,
Se völgy, se part oly bájoló
Sehol, mint itten északon,
Öledben ősi hon.

Hazánk szegény, de hadd legyen
Annak, ki kincsre vágy.
Hadd vesse meg az idegen,
De mi szeretjük mind híven:
E sziklatáj, ezernyi lép
Nekünk tündérvilág.

Oly kedves a sellők zaja
S az ér a völgy ölen,
Sötét fenyőink sóhaja,
A fényes nyári éjszaka;
Itt szívderítő érzemény
Minden, mi dal, mi fény.

Áldás és boldogság nekünk
Ittlétünk perce mind;
Bár zord legyen itt életünk,
Ez a hazánk, szülőhelyünk.
E földtekén ily drága kincs,
Mint e hely, semmi nincs.

S most ím előttünk láthatunk
Egy téres tartományt;
Kitárhatjuk felé karunk,
Tavaira mutathatunk
És boldogan mondhatja szánk:
Ez itt a mi hazánk!
S ringasson bár fény, kényelem

Arany-felhők alatt,
S éltünk örök vígság legyen,
Melyben panaszköny nem terem,
Ez a sovány föld marad,
Hová vágyunk ragad.

Apáink itt harcoltanak,
Kezükbe' kard, eke,
Ború volt, vagy süttött a nap,
Szerencsében s balsors alatt
A finn nép egyként éreze,
Nem rendült meg szíve.

S a vér, mit bőven hullatott,
Értünk folyt gazdagon;
Öröm-virága itt nyílott,
Itt érze bút és bánatot;
Övé volt munka, fájdalom
Sok hosszú századon.

S ki festhetné a sok vizzályt,
Melyet e nép megért,
Midőn ellen tiprá honát
S éhség, fagy kínja járta át?
Ki mérné föl a szenvedést,
S mit hullatott a vért?

Oh föld, ezer tó földje te,
Dal s hűség honja vagy;
Te vagy a révpart enyhelye,
Múltunk, jövőnk igérete.
Légy bár szegény, gondot nem ad,
Csak boldog légy és szabad.

Kinyílik egykor, érzem én,
Virágod bimbaja.
Szeretetünk örök tüzén
Fakad számodra üdv, remény:
Fennen csapong még valaha
A mi hazánk dala!

7. Inkább a Szózat legyen a himnuszunk vagy maradjon a *Himnusz*? Gyűjtsetek érveket!

SZÓZAT	
HIMNUSZ	
NEM TUDOM, MERT...	

8. Mondjátok el véleményeteket!

- a) Fogalmazzatok meg pontokba szedve olyan állításokat, melyek minden himnuszra igazak! Vegyétek figyelembe az alábbiakban ajánlott szempontokat!

– Viszonyuk a nép (nemzet) múltjához:

.....

– Hangvételük, stílusuk:

.....

– Megszólítottjuk:

.....

- b) Van-e olyan himnusz, amelyben legalább annyira dominál a büntudat, mint a magyar *Himnusz*-ban?

.....

9. Olvasd el figyelmesen az idézetet!

„S ah szabadság nem virul
A holtnak véréből,
Kínzó rabság könnye hull
Árvánk hó szeméből.”

- a) Fogalmazd meg saját szavaiddal a *Himnusz* fenti sorai alapján, mit állít a versbeszélő az áldozatok értelméről:

.....

.....

- b) Keresd meg a *Szózat* azon sorait, melyekben a versbeszélő ezzel ellentétes véleményt fogalmaz meg:

.....

.....

– Írd le saját szavaiddal Vörösmarty véleményét ebben a kérdésben!

.....

.....

.....

– Mely kifejezések, szavak, mondatszerkezetek teszik nagyon hatásossá ezt a verset?

.....

.....

.....

c) Melyik véleményt találsz meggyőzőbbnek? Melyiket igazolja inkább a szöveg, melyiket a történelmünk?

– A szöveg:

.....

.....

.....

– Történelmünk:

.....

.....

.....

10. Milyen jelentéseit ismeritek a himnusz szónak?

a) Hány jelentése van?

.....

.....

.....

b) Igazak-e ezek a jelentések Kölcsey versére?

.....

11. Olvasd el a történetet, és válaszolj a kérdésekre!

Hanna és Tom barátok. Mindketten nagy családban élnek, nagyszüleikkel, szüleikkel, testvéreikkel. Hanna családjában a nagypapa nagyon szigorú, mindenkinek ő parancsol. Még Hanna apjának, édesanyjának is. Jómódúak. Sose verik meg a gyerekeket. Ha valami probléma merül fel, például ha Hanna új cipőt szeretne vagy el szeretne menni osztálykirándulásra, a nagypapa dönti el saját belátása szerint, hogy Hanna mit tehet. Általában nem engedik el osztálykirándulásra, és az okát sem mindig mondják meg neki. Tomék együtt beszélnek meg mindent, általában vacsora közben – sokszor hangos viták vagy nevetések közepette. Tomnak segítenek dönteni, ha például szeretne úszótanfolyamra járni, de nem mer elmenni. Hanna és Tom egy nap nagy bajba kerültek: betörték egy kirakat ablakát. A boltos még azzal is megvádolta őket, hogy elvettek a kirakattól egy órát.

	HANNA	TOM
Hogy érzi magát, mire gondolhat?		
Hogyan oldja meg problémáját? (Több lehetőségen is gondolkozz!)		
Mit várhat a családjától?		
Fordul-e segítségért, kihez?		
Hogyan ítélnéd meg Hannát, ha letagadná bűnrészességét, és mindent Tomra fogna?		

12. Melyik gyerek helyzete ismerős a *Himnuszban* megmutatkozó történelmi tapasztalatból?

Milyen közös jegyeket lehet felfedezni?

13. A *Himnuszban* érvényesülő lelki folyamattal a magánéletben is találkozhatunk.

- a) Gyakran halljuk a következőt, ha valakit baj ér. Miről árulkodnak ezek a mondatok? Mi a kérdések valóságos tartalma?

„Mit vétettem, hogy ez történt velem?”, „Mivel érdemeltem ezt ki?”, „Hát bűnös vagyok, hogy így büntet Isten?”

- b) Vajon miért keres a bajba jutott, szenvedő ember a maga múltjában bűnt? Miért könnyebb elviselni így a szenvedést?

14. Figyeljük meg, hogyan érvényesül ez a lelki folyamat a *Himnuszban*!

- a) Mit nevez meg a *Himnusz* a szenvedés okaként? Keresd meg a megfelelő sorokat! Hol helyezkedik el ez a mondat?

b) Gyűjtsd ki a szövegből, mi áll az a) feladatban megtalált mondat előtt és után!

ELŐTTE	UTÁNA

c) Adj összefoglaló címet a fenti két oszlopnak!

ELŐTTE	UTÁNA

d) Hogyan aránylik egymáshoz áldás és átok? Mit mondhatunk a *Himnusz* szerkezetéről ezek alapján?

15. A szerkezet tengelyében a negyedik versszak áll.

Vizsgáljuk meg, hogy az előtte, illetve utána következő versszakokban hogyan ismétlődnek a motívumok!

a) Vessük össze a 2. és a 6. versszakot!

Őseinket felhozád
Kárpát szent bércére,
Általad nyert szép hazát
Bendegúznak vére.
S merre zúgnak hajjai
Tiszának, Dunának,
Árpád hős magzatjai
Felvirágozának.

Bújt az üldözött s felé
Kard nyúl barlangjában,
Szerte nézett s nem lelé
Honját a hazában,
Bércre hág és völgybe száll,
Bú s kétség mellette,
Vérözön lábainál,
S lángtenger fölette.

– Ismétlődő motívumok:

b) Vessük össze a 3. és az 5. versszakot!

Értünk Kunság mezein
Ért kalászt lengettél,
Tokaj szőlővesszein
Nektárt csepegtettél.
Zászlónk gyakran plántálád
Vad török sáncára,
S nyögte Mátyás bús hadát
Bécsnek büszke vára.

Hányszor zengett ajkain
Ozman vad népének
Vert hadunk csonthalmain
Győzedelmi ének!
Hányszor támadt tenfiad
Szép hazám kebledre,
S lettél magzatod miatt
Magzatod hamvvedre!

– Ismétlődő motívumok:

c) Milyen képlettel tudnád leírni a versszakok egymáshoz való viszonyát az ismétlődő motívumok alapján?

16. Írjatok ötsorost! A témája: büntudat, elnyomás vagy önsajnálát legyen.

CÍM	1. sor: a téma egyszavas leírása (főnév)	
LEÍRÁS	2. sor: a téma kétszavas leírása (két melléknév)	
CSELEKVÉS	3. sor: a témával kapcsolatos cselekvések	
ÉRZELEM, GONDOLAT	4. sor: négyszavas kifejtés a témával kapcsolatos személyes érzésekről, gondolatokról	
A LÉNYEG ÚJRAFOGALMAZÁSA	5. sor: az első sor egyszavas szinonimája	

17. Történelemszemlélet

A *Himnusz* történelemszemléletét és ennek egyik eszközét, az archaizálást vizsgáljuk. A beszámolótok után kitölthetitek az alábbi szemponttáblát is.

SZEMPONTOK		HIMNUSZ	SZÓZAT
SZERKEZET (KOMPOZÍCIÓ)			
IDŐ-SÍKOK	MÚLT		
	JELÉN		
	JÖVŐ		
SZÖVEGFAJTA			
AZ ÉRVELÉS CÉLJA			

A) Hasonlítsd össze a vers első és utolsó szakaszát!

a) Miben különböznek?

b) Miképpen indokolják a változást a közbülső versszakok?

B) A *Himnuszban* (szemben a *Szózattal*) kétféle múlt jelenik meg.

a) Melyek ezek? Mely versszakokban találkozunk az egyik, melyekben a másik múlt számbavételével?

b) Hozz példákat olyan nyelvi eszközök (időhatározók, igeidők) használatára, melyek révén úgy érezhetjük, hogy a második múlt egyúttal jelen is.

C) A vers szabályos szerkezetét megbillenti a hetedik versszak. Eggyel több strófa szól a szenvedésekről, mint a sikerekről, örömeikről.

a) Miért?

.....

.....

b) Milyen szempontból nevezhető a vers csúcspontjának, összegzésének a 7. versszak?

.....

.....

.....

c) Gyűjtsd ki a 7. versszak ellentéteit!

.....

.....

.....

d) Milyen érv szerepel ebben a versszakban?

D) Keresd meg a versben!

a) Hol s hogyan változik a vers megszólítottja?

.....

.....

.....

b) Hol ki „csinálja” a versben a történelmet, hogyan változik Isten szerepe?

.....

.....

.....

.....

.....

E) Kölcsey (protestáns) vallási-hittudományi felfogása szerint Isten kegyelme ki nem érdemelhető, csak szájalomért esdekelhetünk hozzá. Mégis – „a szenvedés túlnyújtott mértékével” – a múltat és a jövőndőt is levezekeltnek tudja.

a) Ebben a költői megoldásban („a szenvedés túlnyújtott mértékében”) milyen személyes vágy szólal meg?

b) Miért mond ellent egymásnak Kölcsey hite és vágya?

18. Írjatok ötsorost himnusz, szózat vagy haza témában!

19. Képzeljtek el egy régen élt vagy ismert idős személyt, akinek a bőrébe szívesen belebújnátok, vagyis rokonszenvet éreztek iránta!

– Mi mindenre kellene változtatnotok? Hogyan tudnátok azonosulni vele?

– Mi volna az eredménye ennek a szerepcserének? Mit érnél el vele? Mit tudnál kifejezni vele?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

20. Keress hasonlóságokat a *Himnusz* szövegével az alább szereplő szövegekben! Megfigyeléseidet rögzítsd az alábbi táblázatba!

SZERZŐ/CÍM				
KELETKEZÉSI IDŐ				
ROKONSÁG A HIMNUSZAL				

[...]

Emlékezzünk meg a magyar népekről,
Kiket ah nagy isten nagy jóval szerete.
Ez országba hozta, igen megkazdagította,
Nékiek is adta jó fejedelmeket,
Jámbor kerálokat és jó tanácsadókat.

[...]

Haragra indítók hitetlenségönkkel,
Vakságainkkal és nagy hamisságainkkal.
Kezdők bosszantani kazdag aranyonkkal,
Drága ezüstinkkel, ezekben bírásinkkal,
Az Szerém korának nagy torkosságával
Paráznságokkal, rettenetes bűnökvel.
Azért ő haragja ellenök gerjede,

Bosszú álló ostora rejánk szálla,
Köztünk meghasonlánk, irigység, gyűlölség
Mi köztünk támada, kezdők egymást
üldözni,
Nagy sok környöl való szép tartományokat
Jeles országokat isten tőlünk elveszte.

Végzetre oztán mirejánk kihozá
Basáival hitetlen török császárt,
Mint ah zsidó népre és Jeruzsálemre
Régen vitte vala az Nabuhodonozort:
Minket es megvere és mi országokat
Mind elégette, dúlatá, raboltatá.

(Farkas András, 1538)

Vajh! magyarok möly igen ti lám bolondok vagytok,
Sőt mindönkör vendég királynak ti örültetök
Hogy ti magyar fejedelmet soha nem uraltok

Hogy ki miatt csak romlátok és kevesödtetök
Mikor magyar királytok volt, ti jobban voltatok.
Ingyen majdan mind elfogytok és semmivé lesztök.

(Tinódi Lantos Sebestyén, 1554 körül)

Az nagy mindenható az földre tekinte,
Egy szem fordulásból világot megnézé,
De leginkább magyarokat eszben² vette
Nem járnak az úton, kit Fia rendelte.

Látá az magyaroknak állhatatlanságát
Megvetvén az Istent hogy imádna bálvánt;
[...]

Hogy ű szent nevének nincsen tiszteleti,
Ártatlan Fia vérenek böcsületi,
[...]

De sok feslett erkölcs és nehéz káromlás
Irigység, gyűlölség és hamis tanácslás,
Fertelmes fajtalanság és rágalmazás,
Lopás, ember-ölés és örök tobzódás.

Megindult ezekért méltán ű nagy haragja,
Azért Mihály archangyalt³ magához hívá,
És kemény haragjában így parancsolá,
[...]

„Nézd ama kemény nyaku és kevély sciták⁴
Jó magyaroktól mily igen elfajzottak,

Scitiából, azt mondom, kihoztam őket,
Miként Egyiptusbul az zsidó népeket,
Hatalmas karommal verém nemzeteket,
Mindenütt rontám, vesztém ellenségeket.

Tejjel-mézzel folyó szép Pannoniában,
Megtelepitém őket Magyarországbán,
És meg is áldám minden állapotjában;
[...]

De ők ennyi jókért, ah, nehéz mondani!
Ah, háládatlanok, és merték elhadni,
Nem szégyenlik Isteneket⁵ elárulni,
Ellenemre minden gonoszban merülni.

Ah bánom, ennyi jót hogy ü vélek töttem,
Nem-é viperákat keblemben neveltem?
De immár ideje velek esmertetnem:
Én vagyok ama nagy bosszúálló Isten.”

(Zrínyi Miklós: Szigeti veszedelem, 1651)

Jaj, régi szép magyar nép,
Az ellenség téged mikép
Szaggat és tég!
Mire jutott állapotod
Romlandó cserép?
Valál olyan szép,
Magyar nép!

De sasnak körme között
Fonnyadsz, mint a lép,
Szegény magyar nép!
Megrontattál mint cserép,
Jaj, hát szegény magyar nemzet
Jóra mikor lép?

(Rákóczi-nóta, 1700-as évek⁶)

2 észrevette, megfigyelte

3 főangyal

4 itt: ősmagyarok

5 Istenüket

6 A Himnuszt megelőzően ez volt a magyar függetlenség titkos, tiltott himnusza

– Fogalmazzuk meg tapasztalatainkat! Mit állapíthatunk meg? Mit mutatnak, illetve bizonyítanak az egyezések?

– Mit teszünk, mikor a *Himnusz*t énekeljük? Mi történik meg a szöveg által?

ADY ENDRE: NEKÜNK MOHÁCS KELL

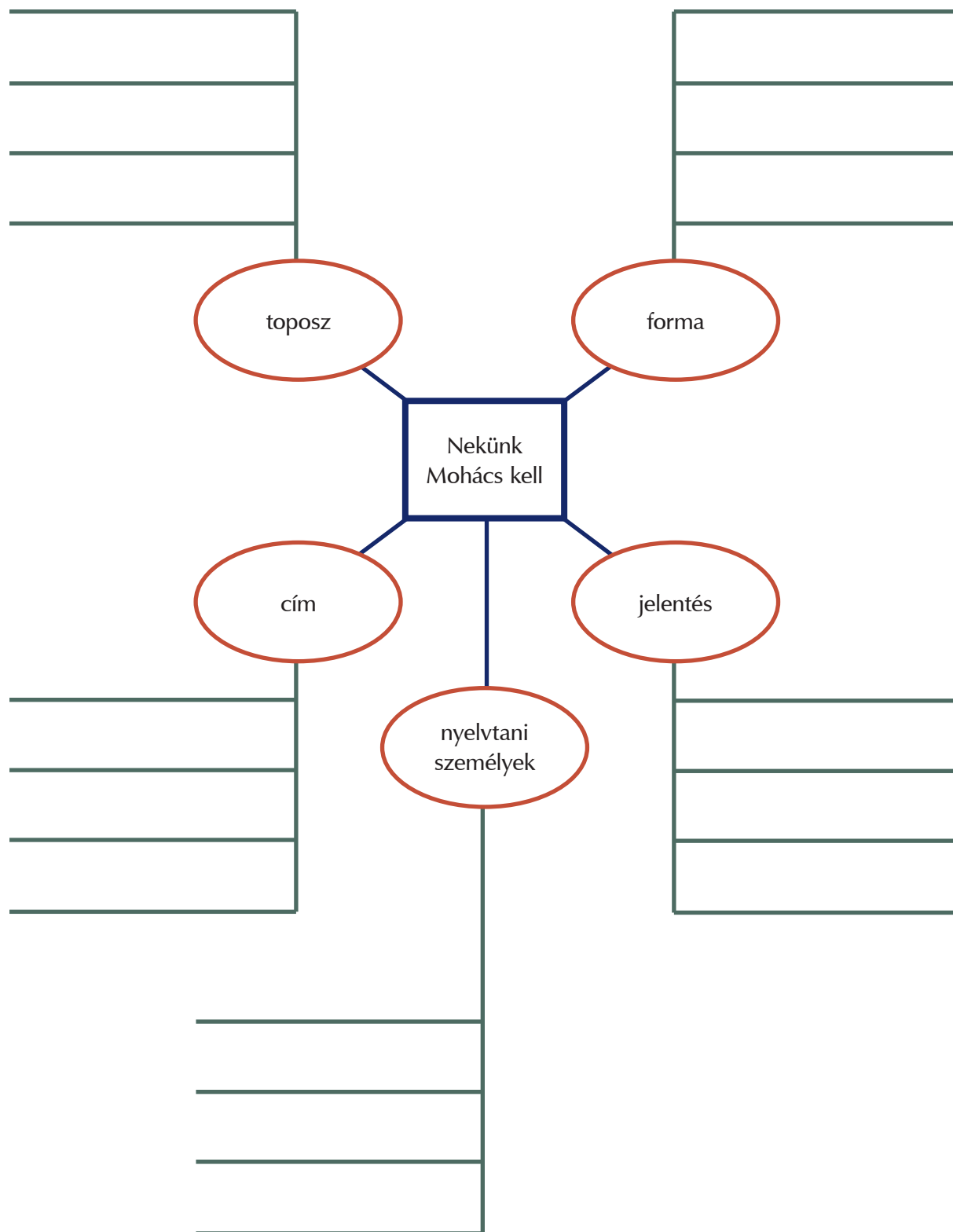
Ha van Isten, ne könyörüljön rajta:
Veréshez szokott fajta,
Cigány-népek langy szívű sihederje,
Verje csak, verje, verje.

Ha van Isten, meg ne sajnáljon engem:
Én magyarnak születtem.
Szent galambja nehogy zöld ágat hozzon,
Üssön csak, ostorozzon.

Ha van Isten, földtől a fényes égig,
Rángasson minket végig.
Ne legyen egy félpercnyi békességünk,
Mert akkor végünk, végünk.

(1908)

21. Olvassátok el a *Nekünk Mohács kell* című Ady-verset, és a gondolkodástérkép segítségével dolgozzátok fel!

A NYELV RÉGEN ÉS MA

22. Figyeld meg az alábbi közmondásokat, szólásokat és az aláhúzott szavakat, kifejezéseket!

Ha ismered valamelyik szót, kifejezés jelentését, magyarázd el társaidnak! Ha egyiket sem ismered, próbáld meg a közmondás/szólás jelentése alapján kikövetkeztetni. Használd a Magyar értelmező kéziszótárt!

a) Íme a közmondások és szólások:

– Ebül szerzett jószág ebül vész el.

.....

– A jó bornak nem kell cégér.

.....

– Jobb ma egy veréb, mint holnap egy túzok.

.....

– Közös lónak túros a háta. (Vigyázz! Nem túros!)

.....

– Tanulj, tinó, ökör lesz belőled.

.....

– Serény asszonynak rest a lánya.

.....

– Sok bába közt elvész a gyerek.

.....

– A betyárból lesz a legjobb pandúr.

.....

– Gúzsba van kötve.

.....

– A kákán is csomót keres.

.....

– Védi a mundér becsületét.

.....

– Suba subához, guba gubához.

.....

– Elveti a sulykot.

.....

b) Az aláhúzott szavak közül melyiket hallottad már mástól? Milyen gyakran, milyen szituációkban használjuk ezeket a szavakat?

.....

.....

.....

c) Próbáld meg értelmes mondatokat alkotni az alábbi szavakkal!

– ebül

– túros

– serény

– suba

– gúzs(ba)

d) Milyen hatásúak a c) feladat mondatai? Jelöld x-szel, milyen szövegben tudod ezeket a szavakat használni!

baráti e-mail	
iskolai irodalmi fogalmazás	
párbeszéd egy veled egykorúval	
párbeszéd egy idősebb családtaggal	

e) Egy baráti e-mailben vagy sms-ben ritkán használunk régies szólásokat, közmondásokat. De biztos előfordul, hogy valamilyen újabb mondást találtok ki. Sorolj fel néhányat! Figyeld meg a példát!

Régies: Megbánja, mint a kutya, aki kilencet kölkedzett.

Újabb, hasonló értelmű: Megszívja, mint faltörő kos a fotocellás ajtót.

.....

.....

.....

23. Mi a különbség a szólások és a közmondások között?

- a) Figyeld meg az alábbi két csoportot: az egyikben szólások, a másikban közmondások vannak összegyűjtve. Mi a fő különbség köztük? Gondolj arra, hogy mennyire lehet egyiket vagy másikat átalakítani; mondat- vagy szókapcsolat értéke van-e.

SZÓLÁSOK

Ajtóstul ront be a házba.
Lenyeli a békát.
Elássák a csatabárdot.
Rossz fát tesz a tűzre.
Bottal üthetik a nyomát.

KÖZMONDÁSOK

Bolond lukból bolond szél fú.
Ahány ház, annyi szokás.
Hazug embert hamarabb utoléri, mint a sánta kutyát.
Sok lúd disznót győz.
Nem akarásnak nyögés a vége.

- b) Melyik csoport tagjait lehet egy mondatrész hozzáadásával mondattá alakítani? Például: Pisti mindig ajtóstul ront a házba. *Pisti disznót győz.

- c) Milyen átalakításokat tudsz elvégezni a szólásokon, a közmondásokon?

	SZÓLÁSOK	KÖZMONDÁSOK
MEG LEHET VÁLTOZTATNI A SZÓRENDET?		
BE LEHET TOLDANI EGY-KÉT MÓDOSÍTÓ SZEREPŰ SZÓT?		

- d) Figyeld meg, melyik lehetséges az alábbi mondatokban!

– Itt nincs elásva még a csatabárd.

– Kénytelen vagyok ezt a békát is lenyelni.

– Maga esik bele abba, aki másnak vermet ás.

– Annyi szokás van, amennyi ház.

e) Használhatunk-e rokon értelmű szavakat a szólásokban, a közmondásokban? Próbáljunk meg rokon értelmű szavakat használni az aláhúzottak helyett!

– Ajtóstul ront be a házba.

– Sok lúd disznót győz.

– Rossz fát tesz a tűzre.

– Bottal üthetik a nyomát.

24. Rendszerezd!

a) Mi(k) a különbség(ek) a szólások és közmondások között?

b) Van fontos stílusbeli, szókincsbeli különbség a két csoport között?

Sem a szólásokban, sem a közmondásokban nem lehet rokon értelmű szavakkal kicserélni az egyes elemeket. Egy közmondást/szólást ugyanúgy egységként, szóról szóra meg kell tanulni, mint például egy idegen szót: tudni kell az alakját, és tudni kell, hogy milyen helyzetben használhatjuk, azaz mi a jelentése.

25. Az alábbi összeollózott közmondásokból próbáld meg kitalálni az eredetiket, majd válaszolj a kérdésekre.

Általában két közmondást raktunk össze. (Van olyan közmondás, aminek csak egy része lesz itt.) Használd O. Nagy Gábor *Magyar szólások és közmondások* című könyvét!

a) Messziről jött embert ne halaszd holnapra.

.....

.....

.....

– Vizsgáld meg, milyen változtatást kellett végezni az egyes kifejezéseken, hogy a másik szólásba be tudjuk illeszteni.

.....

.....

.....

b) Néma gyerekek nem kell cégér.

.....

.....

.....

– A három mondatban (az összekevert közmondásban és a két eredetiben) milyen szerepet tölt be a -nak/-nek ragos kifejezés?

.....

.....

.....

c) Ki mint veti ágyát, úgy arat.

.....

.....

.....

– Ebben az esetben nem kellett átalakítanunk a kifejezéseket. Miért lehetett ebben az esetben mégis könnyen összeollózni a két közmondást? Figyeld meg a két eredeti mondást: nagyjából próbáld meg megfogalmazni a jelentésüket:

.....

.....

.....

4. SZÖVEGPÁRHUZAMOK

NEMZETHALÁL ÉS TÚLÉLÉS, VERESÉG,
MEGMARADÁS ÉS IDENTITÁS

1. **Ady Endre *Nekünk Mohács kell* című verse alapján a kérdések segítségével töltsd ki a táblázatot!**

	IDÉZET	VÉLEMÉNYEM
KI A BESZÉLŐ?		
KINEK A NEVÉBEN BESZÉL?		
KIT SZÓLÍT MEG?		
MIT KÉR?		
MI AZ OKA ENNEK A KÉRÉSNEK?		
MILYENNEK LÁTJA A MAGYAROKAT?		

- a) Mi volt a megdöbbenő, szokatlan számotokra Ady versében? Képzeld el azt a helyzetet, amelyben megszülethetett ez a vers!
- b) Mikor szoktuk (milyen helyzetben, állapotban) ezt a súlyos átkot mondani: „Verjen meg az Isten!”
- c) Milyen érzésekről árulkodik ez a szöveg? Szerintetek hogyan viszonyul a hazájához a versbeszélő? Gyűjtsük ki a szövegből, amit tudunk/tudhatunk erről!
- d) Mi lehetett a beszélő szándéka? Indokolj a szövegből!
- e) Hogyan vélekedik a magyarokról?
- f) Miért nevezhette egy méltatója „fordított Himnusznak” ezt a verset?
- g) Mennyiben folytatja Ady a *Himnusz* történelemszemléletét?

2. A magyar irodalomban gyakran jelenik meg a nemzethalál gondolata.

Olvasd el az alábbi szövegeket, és fogalmazd meg társaidnak első benyomásaidat!

KÖLCSEY FERENC: ZRÍNYI DALA

Hol van a hon, melynek Árpád vére
Győzelemben csorga szent földére,
Mely nevével hév szerelmet gyújt;
S messze képét bújdosó magzatja,
Még Kalypso keblén is siratja,
S kart feléje búsán vágva nyújt?

Itt van a hon, ah nem mint a régi,
Pusztaságban nyúlnak el vidéki,
Többé nem győzelmek honja már;
Elhamvadt a magzat hő szenvedelme,
Jégkebelben fásult szívet zár.

Hol van a bérc, és a vár fölette,
Szondi melynek sáncait védlette,
Tékozolva híven életét;
Honnan a hír felszáll, s arculatja
Lángsugarit távol ragyogtatja,
S fényt a késő századokra vét?

Itt van a bérc, s omladék fölette,
Mely a hőst és hírét eltemette,
Bús feleség hamván, s néma hant;
Völgyben ül a gyáva kor s határa
Szűk köréből őse saslakára
Szédeleg ha néha felpillant.

És hol a nép, mely pályát izzadni,
S izzadás közt hősi bért aratni
Ősz atyánknak nyomdokin tanúlt;
S szenvedett bár, s bajról bajra hága,
Hervadatlan volt szép ifjusága,
A jelenben múlt s jövő virúlt?

Vándor állj meg! korcs volt anyja vére,
Más faj állott a kihúnyt helyére,
Gyöngé fővel, romlott szívtelen;
A dicső nép, mely tanúlt izzadni,
S izzadás közt hősi bért aratni,
Névben él csak, többé nincs jelen.

(Szobránc, 1830. júl.)

ADY ENDRE: AZ IDŐ ROSTÁJÁBAN

Kezében óriás rostával
 Áll az Idő és rostál egyre,
 Világokat szed és rostál ki
 Vidáman és nem keseregve
 S busul csak az, akit kihullat

S aki kihull, megérdemelte
 Az ocsut az Idő nem szánja.
 Aszott nemzetek, hűlt világok,
 Tört életek miazmás¹ vágya
 Halálra-valók s nem kár értük.

Szóljak próféták új szavával:
 Nem kik mertek tagadni multat,
 De kik nem magvak a Jövőknek,
 Mindig azok, akik kihullnak:
 Világok, népek, girhes eszmék

Fonnyadtak s összezsugorodtak,
 (Így szól az új próféta-ének)
 Az Úr, az Idő áll örökké,
 De elmulnak a renyhe népek
 S velük együtt a tiszta Lóthok²

Óh, aszottak és be nem teltek
 S óh, magam is faj-sorsom osztván,
 Be igazság szerint hullunk ki
 A kegyetlen óriás rostán,
 Kedvét töltvén az Időnek.

(1913)

OTTLIK GÉZA: ISKOLA A HATÁRON

III/24. Végzett negyedévesek (részlet)

A mohácsi csata négyszázadik évfordulója közeledett éppen. Fura dolognak látszik talán a vereséget megünnepelni, de hát aki a győzelmét ünnepelhette volna itt most, a hatalmas ottomán világbirodalom, már nem volt meg. A tatároknak is nyomuk veszett, sőt időközben, szinte a szemünk láttára a szívós Habsburg-császárságnak is. Megszoktuk hát, hogy egyedül ünnepelgessük vesztett nagy csatáinkat, melyeket túlélünk. Talán azt is megszoktuk, hogy a vereséget izgalmasabb, sűrűbb anyagból való és fontosabb dolognak tartjuk a győzelemnél – mindenesetre igazibb tulajdonunknak.

(1959)

1 vízből talajból kiáradó, betegséget, ragályt okozó párák, gőzök

2 bibliai személy, akinek mint igaz embernek Isten megkegyelmezett Szodoma és Gomora elpusztításakor

3. Beszéljük meg!

a) Miben hasonlítanak az olvasott szövegek?

b) Miben térnek el egymástól?

c) Lehet-e valamilyen szempont szerint csoportosítani őket?

d) A történelmi balszerencsén, a balsors tudatán kívül a magyar közgondolkodásban vissza-visszatér a nemzethalál látomása. Az eddig megismert versek közül melyekben találoztunk ezzel?

4. Válaszoljatok a kérdésekre a *Zrínyi dala* című vers alapján!

a) A nemzethalál gondolatát milyen eszközként használja fel a költő?

b) Mi teszi a tömeget nemzetté?

c) A versben a versbeszélő Zrínyi szerepében jelenik meg. Mi lehet a „maszkfelvétel” jelentősége? Mit tudtok Zrínyi Miklósról?

d) A vers formája párbeszéd. Kik beszélnek? Milyen vélemények ütköznek a beszélgetésben?

5. Kölcsey, Berzsenyi, Ady

a) Melyik a Kölcsey-vers tételmondata?

b) Berzsenyi Dániel alább idézett sorait kapcsoljuk össze a *Zrínyi dala* tételmondatával!

„Nem sokaság, hanem
lélek s szabad nép tesz
csuda dolgokat.”

– Mi jut eszünkbe a felsorolás hallatán?

„aszott, hült, tört, miazmás, girhes, fonnyadt, összezsugorodott, renyhe, be nem telt”

c) Hogyan viszonyul *Az Idő rostájában* című Ady-vers a nemzethalálhoz?

- d) Gyűjtsük ki a szövegből azokat a kifejezéseket, szavakat, melyekkel kifejezi egyetértését a pusztulással, illetve a nemzet életteretlenségét hangsúlyozza! A nemzetelhalál-vízió megjelenítésének eszköze Adynál egy monumentális kép. Mondjuk el, milyen képet látunk!

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6. Ezzel a borúlátással, kísérteties látomással ellenkező véleményt fogalmaz meg Ottlik és Örkény is.

- a) Milyen „nemzeti jellemvonásra” mutat rá mindkét szöveg?

.....

- b) Mi jellemző e szövegek szerint mind az összmagyarságra, mind annak jelképes képviselőjére, Varsányinéra?

.....

.....

- c) Kövesd nyomon a pusztulás folyamatának állomásait! Mi váltja ki a groteszk (egyszerre torz és nevetető, borzalmas és megrendítő, rút és fenséges) hatást? Milyen össze nem illő elemek váltják ki a borzongást?

.....

.....

- d) Mi a szerepe a pusztulás fokozásának a szöveg szerkezetében?

.....

.....

- e) Miért fontos, hogy Varsányiné „hozott szalonnával” vállal egérintást?

.....

.....

f) Szerinted mi történik a városban a hirdetés megjelenése után? Folytasd a történetet!

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

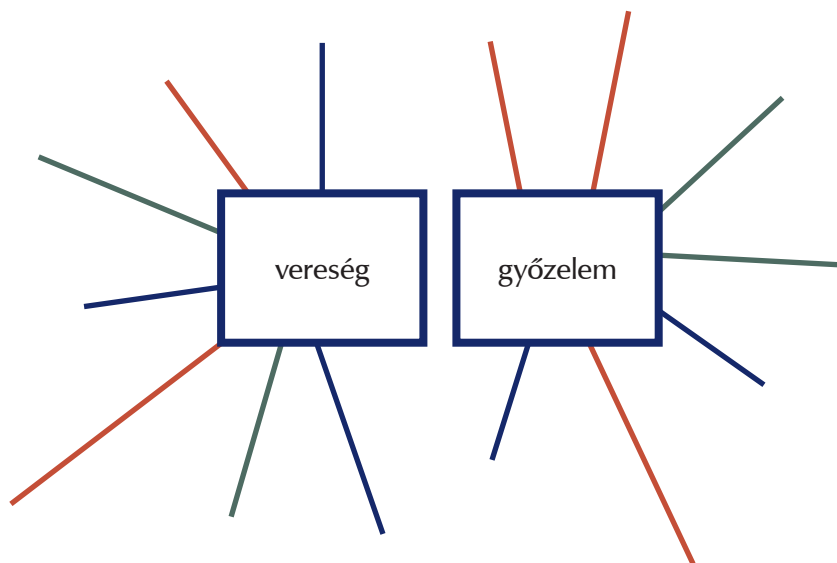
g) Ottlik regénye 1959-ben jelent meg. Azóta újabb „birodalmak” bukását éltük túl. Melyekét?

.....

.....

7. Milyen értelemben lehet a vereség „izgalmasabb, sűrűbb anyagból való és fontosabb”, mint a győzelem?

Miben rejlik a vereség értéke?

8. Képzeljünk el egy olimpiai győztest és azt a társát, aki a győztes sikere miatt nem jutott be az olimpiai keretbe!

a) Mit eredményezhet a győzelem, mit eredményezhet a vereség? Hogyan hathat rájuk, egymáshoz való viszonyukra?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

b) Székely Éva olimpiai úszóbajnoknőnk könyvet írt életéről, *Sírni csak a győztesnek szabad* címmel. Mi a véleményed a címmondatról? Tényleg így van?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

9. T-tábla segítségével gyűjtsük össze a vereség előnyeit, hátrányait!

Milyen előnyei és hátrányai vannak annak, ha valaki – vagy akár egy nemzet – nagyon bensőséges viszonyban van a vereséggel?

A SOROZATOS VERESÉG ELŐNYEI	A SOROZATOS VERESÉG HÁTRÁNYAI

10. Olvassátok szakaszosan Kosztolányi szövegét, és közben beszéljétek meg a kérdéseket!

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ

LENNI VAGY NEM LENNI

Széchenyi István egy kora tavaszi napon délután öt órára palotájába kérette barátait. 1848-ban történt ez, közvetlenül a forradalom kitörése előtt, március 12-én.

Az alábbi ívet köröztette:

„Miután hazánk és kivált nemzetségünk könnyen veszélynek indulhat, s előttük azon állapot áll, hogy fajtánk vagy egy dicső érába lépjen, vagy a legnagyobb veszedelembé keveredjék, felszólítom különösen – mert mindenkit szívesen látok – az alul fejezetteket: méltóztassanak barátságos tanácskozmányra lakáson engem szerencséltetni. Széchenyi István”

Az ív mögött a meghívottak hosszú lajstroma található, vagy hetven politikus neve. Közte Kossuthé is.

Vendégei egymás után érkeztek. Inasai – az egyik bécsi, a másik egy szakállas, öreg cseh – lesegítették az urakat hintójukból. Bevezették őket a társalgóba.

Elmúlt öt óra, negyed hat, fél hat. A házigazda nem mutatkozott. Türelmetlenkedni kezdtek, nem is annyira udvariatlansága, mint inkább nemtörődömsége miatt. A társaság fölállt, cihelődött. Ekkor – háromnegyed hat felé – jelent meg a szárnyas ajtóban Széchenyi István.

Izgatott volt, sápadt. Ez sötétbarna bőrén is meglátszott. Halálsápadt volt.

Senkivel se fogott kezét. Megállt a szárnyas ajtó közelében, melyet közben becsuktak az inasok. Tekintete végigcikázott a jelenlévőkön.

Véleményetek szerint mi lesz a történet témája? Kik lesznek a szereplői? Miért? Ismeri-e valaki ezt a szállóigét? Honnan?

Mit tudtok Széchenyi Istvánról? Vajon miért határozza meg az író ilyen pontosan a dátumot?

Mit tudtok Kossuth Lajosról? Miért említi meg külön az ő nevét az elbeszélő?

Először is azt vette észre, hogy Kossuth nem jött el. Természetesen, természetesen. Már hetek óta levelet kap mindennün, vidéki kúriákról, az „erdélyi hon magyar fiai”-tól, melyben figyelmeztetik, mire készül ez az izzó népvezér. Nem is várta, hogy eljöjjön. De hogy nem jött el, az szinte önkívületbe hozta.

A hetven meghívott közül ebben a sorsdöntő órában körülbelül húszan jelentek meg. Ott látta Andrassy Györgyöt, Cziráky Jánost, Károlyi Györgyöt, Keglevich Károlyt, Lonovics Józsefet, Majláth Györgyöt, Majtényi Antalt, Pálffy Móricot, Perényi Zsigmondot, Szapáry Józsefet, Széchényi Antalt, Ürményi Józsefet és másokat. Az idők forradalmas árja Wesselényi Miklóst, az erdélyi mágnást is fölsodorta ide Zsibórol. Aztán még ott állt – oldalt – két mostohafia: Zichy Félix és Zichy Henrik.

Ez a részvétlenség elcsüggesztette. Ha előbb lobogni kezdett vére Kossuth távolmaradása miatt, a többiek közönye lehűtötte. Fáradtan tartotta bal kezében a papírlapot, melyre följegyezte beszéde jelszavait. A papírlap remegett ujjai között.

Lefelé nézett, a földre, mereven, mint amikor beszélni készült.

Bocsássatok meg, uraim – mondotta –, hogy megvárakoztattalak benneteket. Nem hivatalos elfoglaltság, nem, nem. Valami merőben más. Kevesebb annál, több annál. Minekelőtte beléptem ide, dolgozószobámban tépelődtem. Kebelemben iszonyú vihar dúlt – és itt elnémult, ujjait szokása szerint begombolt kabátja szárnyába akasztva. – Lassan gyülemlett bennem ez a vihar, kétség kétségre, felleg fellegre, de történetesen most robbant ki. Én pedig döntöttem – megint szünetet tartott. – Évek óta azon tűnődöm, érdemes-e még folytatni építőmunkánkat? Kezdetben fölcsillana egy-két pislá remény-

Miért várakoztathatta meg vendégeit Széchenyi? Miért lehetett „halálsápadt”? Mi lehet a jelentősége annak, hogy senkivel sem fogott kezét? Vajon miért zárják magukra az ajtókat? Milyen hatást kelt ez a mozzanat?

Miért ismétli meg a „természetesen” szót az elbeszélő? Mit jelent valójában? Milyen hatások érik Széchenyit, milyen érzések viaskodnak benne beszéde előtt? Vajon mit fog mondani?

sugár. Azóta a láthatár teljesen elborult. A politikai helyzetet ismeritek. Szükségtelen részletezni. Vérről álmodunk, beszélünk mindannyian. Itt állunk Európa közepén, mint Európa szégyene. Népünk tunya, bárdolatlan, írhatnám, az igazság iránt érzéketlen, kötelességre renyhe, pallérozására nem fogékony. Talán távol keleten, termőtalajába virágozhatott is volna, de ideplántálva a nyugatra, elkorcsosult, alacsonyságba süllyedt, megvéhdedett. Hiába ojtjuk be a míveltség nemesebb ágával ezt az agg törzset. Ha nyugatvá válik, akkor elveszti eredendő sajátosságát és egyéniségét, idegenné lesz, ha pedig elhanyagoljuk, akkor kiszárad, elcsenevészsedik. Így se nyugati, se keleti, se európai, se magyar. Mi is az értelme annak, hogy valaki magyar? – kérdezte, és fölvetette ideges fejét, hetykén, majdnem kihívóan. – Mi az értelme, hogy olyan nyelvet beszélünk, melyet már egy kőhajításnyira sem értenek? Mi az értelme annak, hogy egy maroknyi népecske ilyen idea fixával él s ragaszkodik ősei örületéhez? Nem, uraim – mondta –, és zilált haját homlokára csapta, – nem, uraim – mondotta még egyszer emelt hangon, csaknem kiabálva –, ennek semmi értelme sincsen. Semmi értelme nincs annak, hogy kirekesztessük a mívelt népek közösségéből. Semmi értelme, hogy itt, a világmappa egy parányi pontján nemzetesdit játsszunk.

Semmi értelme annak, hogy fiainknak és azok fiainak átadjuk nyelvünket, mint valamilyen örökletes nyavalyát. El kell hát felejtenünk – szolt növekvő hévvel –, mielőbb bele kell olvadnunk a németységbe, a monarchiába. Az ausztriai örökös tartományok kifejlődése, nemzetiségünk, nyelvünk végleges megszűnte áldás és jótétemény leend nekünk is, az egész emberiségnek is. Csak az első nemzedéknek fog ez fájni. Az utána következő áldandja érte emlékünket. Meg kell semmisülnie a magyarnak, le kell tennie minden revolúcióról, izgágaságról. Nekünk pedig csak egy kötelességünk van: szabad folyást engedni a világhistória könyörtelen eseményeinek. Más út nincs. A biztos megsemmisülés vár ránk. Kétféle halál között választhatunk: az egyik fájdalmas, a másik fájdalomtalan. Higgyétek el, nem csekély lelki tusák, hosszú napok, hosszú éjszakák után az utóbbit választottam szerencsétlen népem számára. Ilyeténképpen legalább nem érzi az elkorcsosulás büntudatát, nem sejtí, hogy rövidesen szemfedél borul rá és koporsó. Másíthatatlan elhatározásom tehát, hogy munkámat ezzel egyszer s mindenkorra megszakítom. Majd belepi a por. Csak az fáj, hogy az alvót felriasztottam. Majd elalszik újra – legyintett és már gyorsabban beszélt, szinte hadart. – Metternich herceggel mindezt közöltem. Ő baráti békét ajánlott. Biztosította a fájdalomtalan halált. Hogy mit míveltek ti, az kizárólag tőletek függ. Sajnálom, hogy idefárasztottalak. Csak ezt óhajtottam értésetekre adni. Más mondanivalóm nincs.

Még egy lépést hátrált az ajtó felé, úgyhogy a közte és vendégei között való távolság nagyobbodott az óriási teremben. A szónok elhallgatott. Úgy állt ott, egyedül, távol mindenkitől, elszigetelve komorságába és fekete ruhájába, akár Shakespeare mélakóros alakja, a dán királyfi. Egy pontra bámult, eszelősen. Reszketett a földindulástól. Hallgatói is reszkettek. Némán hallgatták végig, anélkül hogy félbe szakították vagy csak egy pisszel is tiltakoztak volna. A némaság most növekedett. Ez a temetés csöndje volt. Döbben ten álltak, gyökeret vert lábbal. Az urak halk eszmecserét folytattak, s közbe rá-rásandítottak vendéglátójukra, aki még mindig önmagába süppedve töprengett. Egyesek – félénken – helyeselték az alap gondolatot, csak a kivitel módját kifogásolták. Ismét elnémultak. Hosszú csönd lett.

– Gazember – ordította egyszerre valaki. – Te gazember – és Széchenyi felé mutogatott –, gazember vagy.

Ki volt ez? Wesselényi Miklós volt. Hatalmas öklével úgy rácsapott egy barokk asztalkára, hogy az reccsent. Talpra is ugrott, rohanni kezdett, de feldöntött egy széket. Vak volt. Tapogatózva botorkált előre, örökre kialudt, világtalan szemeivel. Az el nem múló éjszakában, odafelé igyekezve, hol a házigazdát sejtette, hogy nekitámadjon. A többiek lefogták, és csitígtatták.

– Gazember – lihegte magánkívül Wesselényi –, gazember.
– Honáruló – sipította egy vékony hang. – Fia annak a Ferenc grófnak, aki a Nemzeti Múzeumot alapította?

– *It's a perfect disgrace* – méltatlankodtak a hazafias mágnások.

– *I can't realize it.*

– *Ist der Stef verrückt geworden?*

Most magyarázatot kaptunk arra, miért volt Széchenyi halálápadt, fölindult. Miért is? Mi a véleményetek Széchenyi szónoklatáról? Mit javasol? Mivel indokolja? Szerintetek hogyan folytatódik a történet? Hogyan fognak reagálni?

Miért döbbenhettek meg az urak? Hogyan folytatódik az este? Miből gondolod?

- *C'est très fort.*
- *Mais il est fou.*³

Mindenki összevissza beszélt, feléje és egymás felé, a levegőnek és önmagának.

- Megtagadta a princípiumait.
- Hiába, Bécsben született, főhadnagy korában még magyarul se tudott, könyvből tanulta.
- Kibújik belőle a német.
- Crescence grófné ma se beszél magyarul.

– Hát a kamarillának egy nemzetet akarsz szállítani, te spion?
 – ordított megint az, aki előbb, az ifjúkori barát, akivel hajdan Franciaországot és Angliát is beutazta.

– Csak abban hihetek, hogy elméd megháborodott. Vagy szemfényvesztés volt az egész? Nem te írtad, hogy a feldicsőülését hordozod minden csepp véredben? Most pedig a nemzetet arra buzdítod, hogy adja fel jogát, önállóságát, kiszolgáltatod a reakciónak. Hol a te helyed ezután, aki üdvleldébe akartad helyezni nagyjaink hamvát? Nem, nem, ez a kisdéd nép nem tunya, csak elhanyagolt, nem élemedett, inkább gyermek még, gyámoltásra, istápolásra szorul. Kelet népének egyformán kell küzdeni kelet ellen és keletért, nyugat ellen és nyugatért, akkor feljut a csillagokig. Mi tovább is dolgozunk érte, megünnepeljük elrendelt utunkkal, ha nélküled, ellened is. Szent reformtörekvéseinket azonban nem adjuk fel soha. Az a hitünk – lásd, ezt te is írtad –, hogy aki néhány gyümölcsfát ültetett életében, az nyugodtabban alszik majd a földben. Isten minket úgy segítse.

– A bitóig és golyóig – mondotta csöndesen, inkább magának valaki: Batthyány Lajos.

Ki indítja el az indulatok, vélemények lavináját? „Gazember, hazaáruló, bolond, csak tanulta a magyart, nem is magyar, a felesége nem beszél magyarul” – ilyen vélemények hangzanak el. Kire vonatkoznak? Mit fejeznek ki, minek adnak hangot az egybegyűltek ezekkel a bántó ítéletekkel? Miért mondják az egybegyűltek ezeket? Mi lehet a jelentősége annak, hogy ilyen sokféle nyelven (angol, német, francia) szólnak meg?

3 Szégyen, gyalázat. – Fölfoghatatlan. – Megbolondult a Stef? – Ez már túlzás. – De hisz ez bolond.

Percekig morajlott a gyülekezet, majd helyeselve, majd fölháborodva, majd tárgyilagosan vitázva, majd szikrázó gyűlölettel, farkasszem nézve azzal, aki ott állt az ajtónál, csökönnyösen, lemosolyogva az érveket, vállát vonogatva, egyformán rendületlenül. Szeme izzott a bozontos szemöldök alatt, mint csiperkebokorban a tűz. Csontos, sárga koponyáján kopogott a szitok jégesője. Szakadatlan ennen szavait hallotta ezektől a vezérférfiaktól, akikkel évtizedek óta együtt küzdött. A Hitel, Világ és Stadium mondatait fegyverül szögezték ellene.

– Ernyedetlenség, türelem, keménység – lángolt Wesselényi, az ékesszólás lendületében. – Nem borzadsz-e, hogy én, a szegény vak ember, ki a budai börtönben vesztettem el szemem világát, látom az utat, és te, aki hajdan fényt gyújtottál nekünk a sötétségben, már nem látod?

Széchenyi szája ekkor megvonaglott. Most azt hitték, azonnal sírva fakad. De nem ez történt. Könnyedén, világfiasan a terem közepére sietett és elkacagta magát. Sokáig kacagott. Aztán kijelentette, hogy az egész csak tréfa volt. Próbára akarta tenni őket. Egy előre kitervezett komédiát játszott és játszattott el barátaival, s ebből azt a meggyőződést szerezte, hogy érdemes újult erővel dolgoznia ennyi nemes hazafival. Arca kigyulladt a boldogságtól. Inasaival behozatta az ezüst karos gyertyatartókat, mert már sötétedett, s zárt ajtók mögött elkezdődött a tárgyalás, a komoly „barátságos tanácskozmány”, mely a késő esti órákba nyúlt belé.

Ennek a történelmi mozzanatnak lefolytát a bécsi titkos levéltárban őrzött kémjelentés örökítette meg, melyet még aznap, március 12-én beterjesztettek a kamarillának (3652–3653. iktatószám alatt), de a viharos világpolitikai események miatt csak március 27-én került Ausztria akkori ifjú császára, Ferenc József elé. Tu-

Milyen ellenérveket sorakoztat fel Wesselényi? Mi a tragikus (ironikus) abban, ahogy Batthyány Lajos ezt mondja: „A bitóig, a golyóig.”

A feszültség a tetőpontjára hágott. Mi várható ezek után? Mit tesznek/tehetnek az urak? Mit tesz/tehet Széchenyi? Hogyan dönthető el a vita? Kinek van igaza? Széchenyinek vagy Wesselényinek?

Mire volt jó ez a szörnyű tréfa? Miről tanácskozhattak a késő esti órákig? Van-e hiányérzeted? Folytatnád-e a történetet? Mivel?

lajdon szememmel láttam a meghívót, Széchenyi aláírásával, s egy penészes, málladozó papírlapon ennek a beszédnek irónnal odavetett vázlatát is. Miért mondtam el mindezt ily részletesen? Azért, mert nem tudok nála tömörebbet, megrázóbbat, drámaibbat. Színpadon se játszottak ilyen drámát. De ezt a drámát a történelem színpadán játszották. Nem is játszották, hanem átélték. Mind a két fél egyformán élte át. Amelyiket ugrattak, éppúgy, mint az ugrató. Hogy az ugrató valóban ugrató volt-e, annak eldöntésére nem vállalkozhatom, ennél fogva ezt nem firtatom. Ha nem volt ugrató, akkor annál tiszteletreméltóbb a hite, hogy ennyi kétség közepette hinni, alkotni tudott. Ha valóban ugrató volt és ezúttal csakugyan színészkedett, akkor élménye éppoly élmény, mint ellenkező esetben. Minden tréfa a gondolatunk, az érzésünk lepattanó szikrája, mely szervesen hozzátartozik. Minden játék egy elvetélt cselekedet. Bármiként is van, ez a jelenet oly mély, oly megindító, mint Hamlet monológja: a „lenni vagy nem lenni”. Nem egy ember nevében mondták el, hanem milliók és milliók nevében. Az, aki elmondotta, az saját kétségeit jelezte. Nem is magánbeszéd ez, hanem valami csodálatos, sok szólamú dallam, szeszélyesen, gazdagon, végzetesen hangszerelve: Ez a magyar „lenni vagy nem lenni”.

(1930)

Ez a rész különvált a novella eddigi részeitől. Milyen tekintetben? Mi változik meg?

11. Írj ötsorost a játékról vagy a tréfáról! Szerintetek szabad ilyen súlyos kérdésben megtréfálni valakit?

.....

.....

.....

.....

.....

12. A játék

- a) Fogalmazd meg 5-6 mondatban, *Ez a magyar lenni vagy nem lenni* címmel a témáról a véleményed! Olvasd el hozzá még egyszer Széchenyi és Wesselényi beszédét!

.....

.....

- b) „Minden tréfa a gondolatunk, az érzésünk lepattanó szikrája, mely szervesen hozzátartozik. Minden játék egy elvetélt cselekedet.” Mit jelentenek ezek a mondatok? Miért jó, ha tudunk játszani? Fejtsd ki gondolataidat írásban a témával kapcsolatosan 5-6 mondatban. Adj címet is írásodnak, amely tükrözi véleményedet!

- c) Szabad-e sorsdöntő kérdésekben megtréfálni valakit? Fejtsd ki gondolataidat a témával kapcsolatban írásban 5-6 mondatban! Ne felejts el érvekkel nyomatékosan adni véleményednek! Adj címet is írásodnak, amely tükrözi véleményed!

13. Vizsgáljuk meg, hogy a nyilvános beszédnek milyen jellemzői vannak!

Hasonlítsd össze a két szöveget! Miben különböznek? Jelöld be azokat a nyelvi elemeket, melyek beszéddé teszik az elbeszélést!

egyszer, csak egyetlen egyszer nézzen rá, de úgy, hogy csak őt lássa, Hannát és senki-semmi mást. De aztán egészen elbátortalanodott, tudta, hogy reménytelen ez a vágy. Jobb is, ha minden így marad. Ez biztosságot ad a nagyapjának, erős maradhat mindenki szemében. Ki is, mi is ő, Hanna, hogy több akar lenni, mint a nagypapa? Miért is lenne méltó rá, hogy valaki lássa őt? Nem ér ő semmit, csak egy gyerek, aki mindig rosszat tesz. Lám, most is betörte a kirakatot. Jó ez így, ahogy van, legalább van valaki, aki mindig tudja, hogy mit tegyen, nem úgy, mint ő, Hanna. Legfeljebb eltitkolja, amit tett, amíg lehet, és nagyapjának nem kell idegeskednie. Hiszen van elég dolga. Mindenről és mindenkiről neki kell gondoskodnia. Azt gondolta, jobb volna, ha ő, Hanna, nem is lenne a világon.

B) Hanna történetének folytatása a lány gondolatait, kételyeit tartalmazza. Írd le minden egyes mondat mellé, hogy mit érzett Hanna! (Pl. harag, félelem, kishitűség.)

HANNA GONDOLATAI	HANNA ÉRZÉSEI
Hanna azt gondolta, hogy nagyapja szigorúan néz majd rá, ezért nem meri majd elmondani neki, amit érez.	
Azt, hogy nem akarattal tette, amit tett, véletlenül történt, hogy hiába mondja el, amit érez, nagypapa nem is látja őt.	
Mindig attól fél, hogy nagypapa nem hisz neki, hogy azt feltételezi, nem őszinte, hogy szándékosan rossz.	
Úgy érezte, nagyapát egy üvegbura veszi körül, amin nem hatolnak át az ő szavai, tekintete, mentegetődzése.	
Kicsi bogárnak érezte magát, aki feleslegesen és hiábavalóan verdesi a szárnyait.	

<p>Azt kellene mondania nagyapának, hogy egyszer, csak egyetlen egyszer nézzen rá, de úgy, hogy csak őt lássa, Hannát és senki-semmi mást.</p>	
<p>De aztán egészen elbátortalanodott, tudta, hogy reménytelen ez a vágy.</p>	
<p>Jobb is, ha minden így marad.</p>	
<p>Ez biztonságot ad a nagyapjának, erős maradhat mindenki szemében.</p>	
<p>Ki is, mi is ő, Hanna, hogy több akar lenni, mint a nagyapa?</p>	
<p>Miért is lenne méltó rá, hogy valaki lássa őt?</p>	
<p>Nem ér ő semmit, csak egy gyerek, aki mindig rosszat tesz. Lám, most is betörte a kirakatot.</p>	
<p>Jó ez így, ahogy van, legalább van valaki, aki mindig tudja, hogy mit tegyen, nem úgy, mint ő, Hanna.</p>	
<p>Legfeljebb eltitkolja, amit tett, amíg lehet, és nagyapának nem kell idegeskednie. Hiszen van elég dolga. Mindenről és mindenkiről neki kell gondoskodnia.</p>	
<p>Azt gondolta, jobb volna, ha ő, Hanna, nem is lenne a világon.</p>	

b) Írd Wesselényi érvei mellé Széchenyi beszédének azon pontjait, melyeket megcáfol Wesselényi!

– Gazember, te gazember, gazember vagy. Hát a kamarillának egy nemzetet akarsz szállítani, te spion? Csak abban hihetek, hogy elméd megháborodott. Vagy szemfényvesztés volt az egész? Nem te írtad, hogy a nemzet feldicsőülését hordozod minden csepp véredben? Most pedig a nemzetet arra buzdítod, hogy adja fel jogát, önállóságát, kiszolgáltatod a reakciónak. Hol a te helyed ezután, aki üdvleldébe akartad helyezni nagyjaink hamvát? Nem, nem, ez a kisdéd nép nem tunya, csak elhanyagolt, nem élemedett, inkább gyermek még, gyámolításra, istápolásra szorul. Kelet népének egyformán kell küzdeni kelet ellen és keletért, nyugat ellen és nyugatért, akkor feljut a csillagokig. Mi tovább is dolgozunk érette, megüünk elrendeltetett utunkkal, ha nélkülöd, ellened is. Szent reformtörekvéseinket azonban nem adjuk fel soha. Az a hitünk – lásd, ezt te is írtad –, hogy aki néhány gyümölcsfát ültetett életében, az nyugodtabban alszik majd a földben. Isten minket úgy segítjen.

– Ernyedetlenség, türelem, keménység. Nem borzadsz-e, hogy én, a szegény vak ember, ki a budai börtönben vesztettem el szemem világát, látom az utat, és te, aki hajdan fényt gyűjtöttél nekünk a sötétségben, már nem látod?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

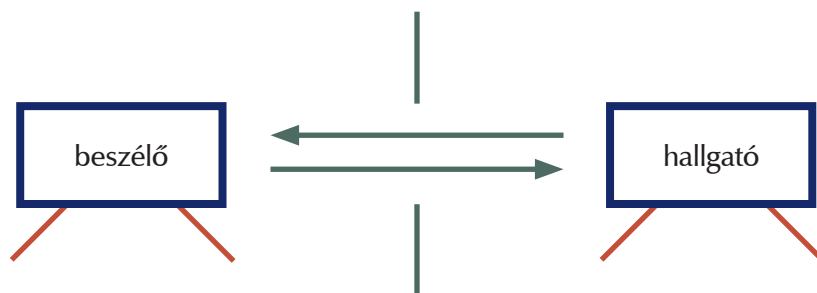
.....

.....

.....

15. A nyilvános beszédről

A) Kosztolányi elbeszélése megjeleníti a beszélőt is. Jelöld meg az erre vonatkozó részeket! Hogyan árnyalják, egészítik ki a nem nyelvi jelek a beszéd jelentését? Próbáljátok meg monoton hangon (egyhangúan), majd a leírtak szerint előadni a beszédet! Mi a különbség? A feladat elvégzésében segít az alábbi ábra, amely a nyilvános beszéd kommunikációs helyzetét szemlélteti. Egészítsd ki az ábrát!

Lefelé nézett, a földre, mereven, mint amikor beszélni készült.

– Bocsássatok meg, uraim – **mondotta** –, hogy megvárakoztattalak benneteket. Nem hivatalos elfoglaltság, nem, nem. Valami merőben más. Kevesebb annál, több annál. Minekelőtte beléptem ide, dolgozószobámban tépelődtem. Kebelemben iszonyú vihar dúlt – **és itt elnémult, ujjait szokása szerint begombolt kabátja szárnyába akasztva**. – Lassan gyülemllett bennem ez a vihar, kétség kétségre, felleg fellegre, de történetesen most robbant ki. Én pedig döntöttem – **megint szünetet tartott**. – Évek óta azon tűnődöm, érdemes-e még folytatni építőmunkánkat? Kezdetben fölcspillana egy-két pislá reménysugár. Azóta a láthatár teljesen elborult. A politikai helyzetet ismeritek. Szükségtelen részletezni. Vérről álmodunk, beszélünk mindannyian. Itt állunk Európa közepén, mint Európa szégyene. Népünk tunya, bárdolatlan, úrhatnám, az igazság iránt érzéketlen, kötelességre renyhe, pallérozására nem fogékony. Talán távol keleten, termőtalajába virágozhatott is volna, de ideplántálva a nyugatra, elkorcsosult, alacsonyságba süllyedt, megvénhedett. Hiába ojtjuk be a míveltség nemesebb ágával ezt az agg törzset. Ha nyugatává válik, akkor elveszti eredendő sajátosságát és egyéniségét, idegenné lesz, ha pedig elhanyagoljuk, akkor kiszárad, elcsenevészsedik. Így se nyugati, se keleti, se európai, se magyar. Mi is az értelme annak, hogy valaki magyar? – **kérdezte, és fölvetette ideges fejét, hetykén, majdnem kihívóan**. – Mi az értelme, hogy olyan nyelvet beszélünk, melyet már egy kőhajításnyira sem értenek? Mi az értelme annak, hogy egy maroknyi népecske ilyen idea fixával él s ragaszkodik ősei örületéhez? Nem, uraim – **mondta** –, **és zilált haját homlokára csapta**, – nem, uraim – **mondotta még egyszer emelt hangon, csaknem kiabálva** –, ennek semmi értelme sincsen. Semmi értelmi nincs annak, hogy kirekesztessünk a mívelt népek közösségéből. Semmi értelme, hogy itt, a világmappa egy parányi pontján nemzetesdit játsszunk. Semmi értelme annak, hogy fiainknak és azok fiainak átadjuk nyelvünket, mint valamilyen örökletes nyavalyát. El kell hát felejtenünk – **szólt növekvő hévvel** –, mielőbb bele kell olvadnunk a németiségbe, a monarchiába. Az ausztriai örökös tartományok kifejlődése, nemzetiségünk, nyelvünk végleges megszűnte áldás és jótétemény leend nekünk is, az egész emberiségnek is. Csak az első nemzedéknek fog ez fájni. Az utána következő áldandja érte emlékünket. Meg kell semmisülnie a magyarnak, le kell tennie minden revolúcióról, izgágaságról. Nekünk pedig csak egy kötelességünk van: szabad folyást engedni a világhistoria könyörtelen eseményeinek. Más út nincs. A biztos megsemmisülés vár ránk. Kétféle halál között választhatunk: az egyik fájdalmas, a másik fájdalomtalan. Higgyétek el, nem csekély lelki tusák, hosszú napok, hosszú éjszakák után az utóbbit választottam szerencsétlen népem számára. Ilyeténképpen legalább nem érzi az elkorcsosulás büntudatát, nem sejti, hogy rövidesen szemfedél borul rá és koporsó. Másíthatatlan elhatározásom tehát, hogy munkámat ezzel egyszer s mindenkorra megszakítom. Majd belepi a por. Csak az fáj, hogy az alvót felriasztottam. Majd elalszik újra – **legyintett és már gyorsabban beszélt, szinte hardart**. – Metternich herceggel mindezt közöltem. Ő baráti békét ajánlott. Biztosította a fájdalomtalan halált. Hogy mit míveltek ti, az kizárólag tőletek függ. Sajnálom, hogy idefárasztottalak. Csak ezt óhajtottam értésetekre adni. Más mondanivalóm nincs.

- B) Széchenyi beszédének részei összekeveredtek. Állítsd helyre a szöveget anélkül, hogy megnéznéd az eredetit!
- a) Ha nyugatává válik, akkor elveszti eredendő sajátosságát és egyéniségét, idegenné lesz, ha pedig elhanyagoljuk, akkor kiszárad, elcsenevészsedik. Így se nyugati, se keleti, se európai, se magyar.
- b) Semmi értelme, hogy itt, a világmappa egy parányi pontján nemzetesdit játsszunk. Nekünk pedig csak egy kötelességünk van: szabad folyást engedni a világhistoria könyörtelen eseményeinek.

- c) Talán távol keleten, termőtalajába virágozhatott is volna, de ideplántálva a nyugatra, elkorcsosult, alacsonyságba süllyedt, megvénhedett. Hiába ojtjuk be a míveltség nemesebb ágával ezt az agg törzset.
- d) El kell hát felejtenünk, mielőbb bele kell olvadnunk a németiségbe, a monarchiába.
- e) Mi az értelme annak, hogy egy maroknyi népecske, ilyen idea fixával él s ragaszkodik ősei örületéhez?
- f) Nem, uraim, nem, uraim, ennek semmi értelme sincsen. Semmi értelme nincs annak, hogy kirekesztessünk a mívelt népek közösségéből.
- g) Más út nincs. A biztos megsemmisülés vár ránk. Kétféle halál között választhatunk: az egyik fájdalmas, a másik fájdalomtalan.
- h) Mi is az értelme annak, hogy valaki magyar? Mi az értelme, hogy olyan nyelvet beszélünk, melyet már egy kőhajításnyira sem értenek?
- i) Évek óta azon tűnődöm, érdemes-e még folytatni építők munkánkat?
- j) Az ausztriai örökös tartományok kifejlődése, nemzetiségünk, nyelvünk végleges megszüntése áldás és jótétemény leendő nekünk is, az egész emberiségnek is.
- k) Itt állunk Európa közepén, mint Európa szégyene. Népünk tunya, bárdolatlan, úrhatnám, az igazság iránt érzéketlen, kötelességre renyhe, pallérozására nem fogékony.
- l) Csak az első nemzedéknek fog ez fájni. Az utána következő áldandja érte emlékünket.
- m) Semmi értelme annak, hogy fiainknak és azok fiainak átadjuk nyelvünket, mint valamilyen örökletes nyavalyát.

C) A Széchenyi-beszéd

- a) Megadjuk Széchenyi beszédének tematikus kivonatát, nem a szövegnek sorrendben. Jelöld meg a beszédben a tartalmi kivonatnak megfelelő részeket!
- Csak ezt tehetjük, ez a kevésbé fájó megoldás. [1.]
 - Semmi értelme ragaszkodni hagyományainkhoz. [2.]
 - A döntés megmásíthatatlan. Már intézkedtem. [3.]
 - Hosszú tépelődés után megszületett a döntés. [4.]
 - Nekünk is, a világnak is jó, ha beleolvadunk a németiségbe. [5.]
 - Európa szégyene vagyunk, szerepünk köztes, kilátástalan. [6.]

b) Cáfold meg Széchenyi alábbi állításait, érveit!

- Nem igaz, hogy más út nincs, hiszen
-

– A hagyományainkhoz ragaszkodnunk kell, hiszen

– Se nekünk, se a világnak nem jelent előrelépést, ha németté válunk, hiszen

D) Olvasd el figyelmesen Széchenyi beszédét, majd válaszolj a kérdésekre!

a) Milyen döntést hozott Széchenyi?

b) Milyen érvekkel támasztja alá döntését? Legalább hat érvet írv saját szavaiddal a szövegből!

–

–

–

E) Megadjuk a nyilvános/szónoki beszéd általános szerkezeti vázlatát. Oszd fel a vázlatpontoknak megfelelően Széchenyi beszédét!

I.	Bevezetés (megszólítás, hangulatkeltés, átvezetés)
II.	Elbeszélés (tényfeltárás, előzmények, események bemutatása)
III.	Témamegjelölés (az elbeszélés magvának összegzése, a beszélő álláspontjának megmutatása, a tétel kimondása)
IV.	Bizonyítás (meggyőzés, bizonyító erejű érv, nyereség vagy jutalom, kellemes vagy kellemetlen következmények említése) és cáfolás (ellentétes vélemény ismertetése, megdöntése)
V.	Befejezés (a bevezetés tükörképe, emelt szintű megisméltése, indulatok felkorbácsolása)

F) Milyen fordulatok, nyelvi elemek, megoldások teszik markánssá, hatásossá Széchenyi beszédét? Keres példákat az alábbiakra!

a) ismétlés:

– szavak szintjén

–

–

–

– szókapcsolatok szintjén

–

–

–

– mondatok szintjén

–

–

–

b) erőteljes érzelmi töltésű szavak:

c) ellentétezés:

d) képes beszéd (metaforikus megjelenítés):

e) eldöntendő és költői (szónoki) kérdések:

f) kicsinyítés:

g) túlzás:

h) személyes elkötelezettség/példa:

NEMZETHALÁL – NYELVHALÁL

18. Nyelvpolitikai kvíz

A) Tippelj!

a) Körülbelül hány ember beszél magyarul a világon?

.....

b) Körülbelül hány ember beszéli a kínait anyanyelveként a világon?

.....

c) Körülbelül hány ismert nyelv van a világon (azaz hánynak van anyanyelvi beszélője)?

.....

B) Mi a véleményed?

a) Mit jelent az, hogy egy nyelv egy államnak hivatalos nyelve? Mire lehet és kell azt a nyelvet használni az adott államban?

.....

.....

.....

b) Hány hivatalos nyelv létezik Magyarországon?

.....

c) A magyaron kívül milyen nyelveket beszélnek még Magyarországon anyanyelvként? Sorolj fel legalább 5-öt!

.....

.....

.....

d) Az alábbi nyelvek közül melyiket nem beszélik Európában anyanyelvként vagy hivatalos nyelvként?

görög, grúz, francia, észt, litván, japán

.....

.....

- e) Az alábbi nyelvek közül melyiket nem beszélik már (azaz melyikek holt nyelvek)?

orosz, szerb, svéd, gót, portugál, lett, latin, norvég, koreai

19. Gondolkodjatok közösen az alábbi kérdéseken! Mondjátok el a véleményeteket!

- a) A kínait több mint 1 milliárd ember beszéli anyanyelveként, az angolt „csak” kb. 350 millió. Az angol mégis világnyelv, a kínait nem igazán tekintjük annak. Miért?

- b) Miért fontos egy magyar ember számára, hogy ismerjen és jól beszéljen valamilyen idegen nyelvet?

- c) Hasznos lenne, ha Magyarországon bevezetnének a magyar mellé még egy hivatalos nyelvet, pl. az angolt?

- d) Van egy ír barátom, Brian. Az anyanyelve angol, de a nagymamája még beszélte az ír nyelvet. Brian az iskolában tanul írül, de nem tud jól, mert senkivel sem tudja gyakorolni: a környezetében már mindenki angolul beszél. A nagymamája falujában is már csak a nagyon öregek beszélnek írül. Briannek tetszik az ír nyelv, és sajnálja, hogy szinte teljesen kihalt, de örül annak, hogy angol az anyanyelve, mert ezzel az egész világban boldogulhat. Elképzelhető, hogy a magyar is hasonló sorsra jut? Miért?

- e) Te félsz attól, hogy a magyar nyelv elveszti magyarságát, mert elangolosodik? Kell ez ellen tenni valamit?

- f) A latin nyelv kihalt, nincs anyanyelvi beszélője, mégis nagyon sok területen szükség van latin nyelvtudásra. Tudsz ilyenről? Ezekon a szakterületeken miért használják a latint?

- g) El lehet felejtani az anyanyelvünket? Ismersz ilyen esetet? Milyen helyzetben fordul elő, hogy valaki elfelejti az anyanyelvét?

- h) Mindenki magyar, aki magyarul beszél, és mindenki német, aki németül beszél? Válaszodat támaszd alá példákkal!

- i) Egy magyar ismerősöm egy izraeli férfihoz ment feleségül, és most Kanadában élnek. Nemrég született egy kisfiuk, most 6 hónapos. Mi lesz az anyanyelve? Magyar, héber (az izraeli apuka anyanyelve) vagy angol? Mitől függ, hogy melyik nyelven fog legjobban beszélni? Melyik nemzethez tartozik a kisfiú, aki jelenleg kettős (magyar–izraeli) állampolgár? Ez mitől függ?

20. Olvasd el a következő történetet, és foglalj állást a kérdésekben!

Van egy gazdag nagybácsim, aki 50 évvel ezelőtt, 16 évesen kivándorolt Amerikába. Ott tanult, ott nősült, amerikai felesége van, tökéletesen beszél angolul, és már réges-rég amerikai állampolgár. A magyart nem felejtette el, de nagyon ritkán használja. Utoljára 25 éve járt Magyarországon, a legtöbb magyar rokona már nem él, az összes barátja amerikai.

Ugyanennek a nagybácsimnak van egy lánya és egy fia. A lánya megtanult magyarul, de a fia már nem, mert hozzá babysittert kellett fogadni, aki csak angolul tudott.

- a) A nagybácsi magyarnak számít?
- b) Magyarok a nagybácsi gyerekei? Vagy csak a lánya? Lehetséges, hogy ugyanazon szülők egyik gyereke magyar, a másik amerikai?

SZERINTEM A NAGYBÁCSI	
MAGYAR, MERT	NEM MAGYAR, MERT

SZERINTEM A NAGYBÁCSI GYEREKEI		
MAGYAROK, MERT	NEM MAGYAROK, MERT	CSAK A LÁNYA MAGYAR, MERT

21. Figyeljük meg, hogyan változik a nyelv napjainkban!

- A)** Hasonlítsátok össze az aláhúzott szókapcsolatokat! Folytassátok csoportokat alkotva a táblázat kitöltését!

1.	2.	3.
kétségkívül, hogy		
	valószínű, hogy	

Kétségtelenül, hogy a város legnagyobb foglalkoztatójáról van szó.

(Dunaújváros honlapjáról. <http://www.dunaujvaros.hu>)

Kétségtelen, hogy vannak olyan családok, ahol több egymást követő generációban mindenki túlsúlyos.

(Dr. Halmos Tamás: Gondolatok a fogyókúráról. <http://www.cm3.hu>)

Kétségtelenül érdemes megismerkedni a gondolataival és érveivel.

(Almár Iván: Természetvédelem a Naprendszerben? <http://www.kfki.hu/chemonet>)

Valószínűleg, hogy érezzük, hogy itt egy vasútvonalat húzunk fel végig, nem lehet állomásokat építeni akárhová.

(<http://www.pcdome.hu>)

Valószínű, hogy Mohamed eredetileg az arabok hitvilágát akarta egyistenhívővé tenni.

(Hegedűs Géza: Mohamed. <http://www.literatura.hu/irok/kozepkor/mohamed.htm>)

Valószínűleg emberi mulasztás okozta a hétfői vonatbalesetet Japánban.

(Televíziós hír, 2005. április)

B) Válaszolj a kérdésekre! A válaszadásban segít a mondatok elemzése.

a) Szerinted melyik szerkezet az, ami mostanában jelent meg a nyelvben?

.....

b) Melyik oszlopban van az aláhúzott szerkezet összetett mondat elemeként?

.....

c) Melyik oszlopban van az aláhúzott szerkezet egyszerű mondat elemeként?

.....

d) Mi az állítmány az alábbi mondatokban?

– Valószínűleg emberi mulasztás okozta a hétfői balesetet.

.....

– Valószínű, hogy Mohamed eredetileg az arabok hitvilágát akarta egyistenhívővé tenni

.....

– Valószínűleg, hogy érezzük ezt.

.....

23. Hogyan használjuk ma igekötőinket?

a) Melyik az az igekötő, amelyik a legtöbb itt felsorolt igével használható?

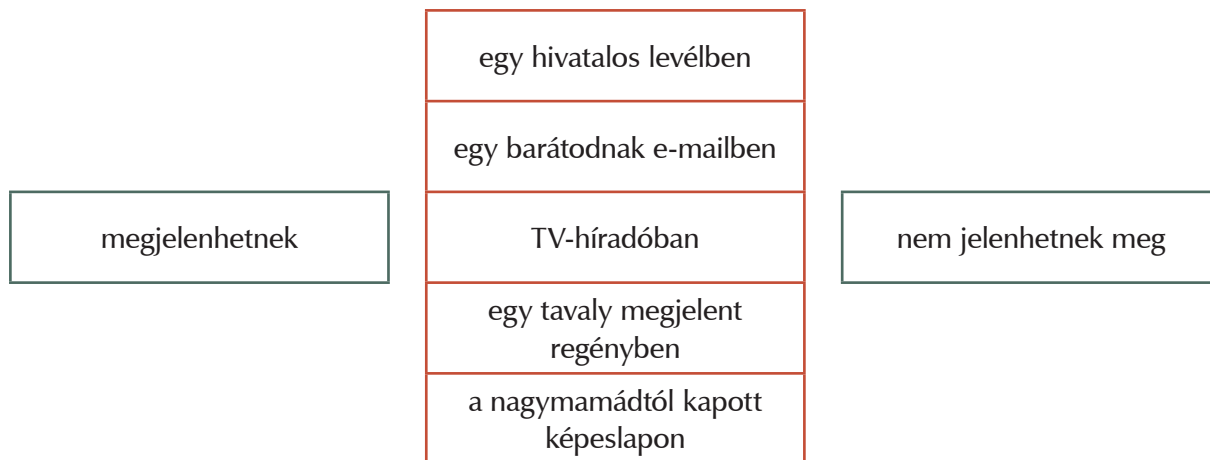
b) Szerinted melyik korosztály használja leggyakrabban ezeket az igekötős igéket?

inkább az idősebb; inkább a fiatalabb; a kisgyerekek; minden korosztály

c) Figyeld meg a mondatok stílusát!

- A rendőrségre beszállított személy állapotán látszott, hogy előtte jócskán beivott.
- A kormány a jelenlegi helyzetben nem vállalhatja be ezt a költségvetést.
- A beteg tegnap hirtelen beájult, ezért át kellett szállítanunk az intenzív osztályra.

d) Hol jelenhetnek meg a c) feladatban aláhúzott igealakok?

e) Egy a televízióban zajló játéknak ez a szlogenje: „Most jól beolvasunk!” Mi a szlogenben rejlő szóvicc alapja, azaz mitől kétértelmű ez a mondat?

f) Próbáljátok megfogalmazni, milyen szerepe van a be- igekötőnek!

24. Figyeld meg a mondatokat!

A) Töltsétek ki az alábbi táblázatot! Jelöljétek X-szel, melyik állítás igaz a mondatokra!

a) Te sosem használod, de már hallottad másoktól.

b) Te sosem használod, és szerinted nem is érthető a mondat, ráadásul másoktól sem hallasz ilyet, egyszerűen „nincs magyarul”.

c) Számodra teljesen elfogadható, és gyakran hallasz is ilyet.

26. Az alábbi idézet a 21. feladatban tárgyalt nyelvi változásról szól. Grétsy Lászlót idézzük az *Édes anyanyelvünk* című rádióműsorból. Egyetértesz vele? Érvelj!

Van olyan változás, amely arra készítheti a nyelv művelőt, hogy hívja fel a figyelmet a szóban forgó változási irány hátrányaira, veszélyeire, pl. igyekezzék meggyőzni a nyelvhasználókat arról, hogy a napjainkban divatozó természetesen, hogy..., valószínűleg, hogy..., nyilvánvalóan, hogy-féle formulák kétféle mondat szerkezet keveredéséből születtek, s ezért nemkívánatos elemei az igényes nyelvhasználatnak.

Kövesdy Zsuzsa (szerk.): Kedves hallgatóim! Tinta Könyvkiadó, 2003., 70–71.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

27. A párbeszédben az egyik beszélő a fővárosi köznyelvet beszéli, a másik egy kelet-magyarországi dialektust.

A – De rég láttalak, Juditka, hova mész?

B – Megyek a Józsihoz, viszek neki ebédet. Hogy vagy, Julikám?

A – Köszönöm, jobban. Voltam tegnap az orvoshoz, írt fel gyógyszert, de még nem volt időm kiváltani.

B – Add ide nekem, majd én kiváltom. Úgyis megyek a patikába, mer az anyunak is kell gyógyszer. Délután meg jövök errefelé megin, mer be akarok ugrani a Misihez is.

A – Kedves vagy, de nem kell, majd én kiváltom. Most még megfőzöm a paszulylevest¹, aztán délután átmegyek Etukánál, majd akkor útbajtem a patikát.

a) Döntsd el, hogy ki melyiket beszéli!

– pesti nyelvváltozat:

– kelet-magyarországi változat:

b) Egy rövid mondatban foglald össze, hogy mi alapján sikerült megkülönböztetned a két változatot!

.....

.....

.....

.....

¹ bableves

28. Olvassátok el újra figyelmesen a párbeszédet! Gyűjtsétek ki a két nyelvváltozat közti különbségeket!

PESTI KÖZNYELV	KELET-MAGYARORSZÁGI KÖZNYELV

29. Az alábbi szavak közül az első tájnyelvi változat, a második a magyar művelt köznyelv által használt szó.

A szópárok melyik tagjával találkozol gyakrabban a rádióban, tévében, újságokban (azaz a médiában)?

paszuly – bab, pulya – gyer(m)ek, pad – padlás, tengeri – kukorica, makuka – szotyola, koszméte – egres, patrac – rendetlen, levonó – matrica

30. Olvassátok el az alábbi párbeszédet, és válaszoljatok a kérdésekre!

A – Szervusz, Pistikém! Hát téged is látni ebbe a házba?

B – „Ebben a házban”, Marika néni.

A – Hát pont ezt mondom én is. Még ebbe az évbe nem is láttalak.

B – Marika néni, figyeljen már, hogy miket mond: úgy kell mondani, hogy „ebben az évben”.

A – Jó, jó, köszönöm, hogy szólsz, sose figyelek eléggé; „ebben az évben”. A -be, az nem helyes, ugye?

B – Nem, úgy kell mondani, hogy -ban vagy -ben. Házban, évben.

A – Hát majd próbálok figyelni. Gyere már, küldök az anyádnak egy kis baracklekvárt.

B – Tényleg? Jaj de jó, nagyon fog örülni.

A – Menjél má' be, Pistikém, a spájzban, és akkor ott van a polcon, válogassál!

a) Mi volt az eltérés A és B beszéde között a párbeszéd elején?

b) Hogy fogalmazta meg Pisti a „szabályt” Marika néninek?

c) Miért nem jó az a mondat, hogy „menjél be a spájzban”?

d) Milyen kérdésre lehet *-ban/-ben*-nel válaszolni:

– Marika néni „nyelvváltozatában”?

– Pisti „nyelvváltozatában”?

e) Milyen kérdésre lehet *-ba/-be*-vel válaszolni:

– Marika néni „nyelvváltozatában”?

– Pisti „nyelvváltozatában”?

f) Te melyik változatot beszéled? Figyelj erre a jelenségre egy-két napig, milyen gyakran használnak az emberek (talán te magad is) *-ba/-be* ragot *-ban/-ben* helyett. Térj vissza erre a kérdésre pár nap múlva.

g) Melyik mondatot lehet leírni egy hivatalos levélben, egy iskolai dolgozatban vagy egy szakmai önéletrajzban? Jelöld X-szel a táblázatban!

	HIVATALOS LEVÉL	ISKOLAI DOLGOZAT	SZAKMAI ÖNÉLETRAJZ
Egerbe végeztem el a főiskolát.			
Egerben végeztem el a főiskolát.			
Minden évbe a befizetett adó 12%-át lehet visszaigényelni.			
Minden évben a befizetett adó 12%-át lehet visszaigényelni.			

h) Miért rontotta el a párbeszéd végén Marika néni a *-ban* ragot?

- i) Szerinted Marika néni beszéde rosszabb, mint Pisti beszéde? Ha nem tetszik, ahogy valaki beszél, akkor szerinted jó dolog mindig kijavítani?
-
-

31. Az alábbi mondatokat külföldi barátaim mondták, akik mind tanulnak magyarul.

Van, aki régóta, van, aki csak pár hónapja kezdte. Kire mondanád, hogy nem tud jól magyarul? Jegyezd fel a mondat betűjelét!

- a) Síelni nem tudok, viszont nagyon jól úszok.
 - b) Nem tudom, hogy elmondani merjem.
 - c) Még ilyet, teljesen vagyok felhabarodva!
 - d) Húzzá innen, te barom!
 - e) Én vagyok teljesen megdöbbenve.
 - f) Nem találod? Szerintem a szekrénybe van ott.
 - g) Ó, már megint nem fogok hazaérni a filmre.
-

A nyelvi változásokról

A nyelveknek, így a magyar nyelvnek is fontos tulajdonsága, hogy folyamatosan változnak. Ezt láttuk több szövegen is: 100-150 évnél akár sokkal kevesebb idő alatt is végbemehetnek nagy változások.

A nyelvi változás gyakorlatilag a nyelv minden szintjét érintheti:

- Hangtan: bizonyos hangok megrövidülhetnek, más hangok megnyúlhatnak, egyes hangok teljesen kikophatnak a nyelvből.
- Alaktan: a nyelvben kellő idő alatt változhat a toldalékolás, például legmagosb (Kölcsey) – legmagasabb; tavok (Heltai Gáspár) – tavak.
- Mondattan: a mondattani változások viszonylag gyakoriak. A Hamlet-szöveg két fordításában is találtunk erre példát.
- Szókincs: a leglátványosabb a szókincs átalakulása. Egyrészt bizonyos szavak kikopnak a használatból – például azért, mert amit jelölnek, az „kimegy a divatból” (palatábla), mások jelentésváltozáson mennek keresztül (például „kinyom” a Kölcsey-szövegben).

Másrészt minden élő nyelv szókincse folyamatosan bővül jövevényszavakkal (internet, wap stb.) vagy belső szóalkotás folytán (látványpékség, trabantkék).

A nyelvi változásokat a tapasztalatok szerint sem megállítani, sem visszafordítani nem lehet. Nem is nagyon érthető, miért kellene egy bizonyos nyelvállapothoz ragaszkodni: nem állíthatjuk, hogy egy régebbi nyelvváltozat jobb, „nemesebb” lenne egy későbbinél. A nyelv a legújabb változatában is alkalmas arra, amire 200 vagy 500 évvel ezelőtt használták: a kommunikációra, és ráadásul ma is éppúgy szigorú rendszert képez, mint pár száz évvel ezelőtt.

Bármennyire is nehezen fogadunk el egy nyelvi újítást (pl. bevállal), az elterjedtségét nem tudjuk befolyásolni: vagy magától általánossá válik, vagy magától kikopik.

A köznyelvitől eltérő változatokat (pl. „suksükölés”, „én tudnák”-féle igealakok) sokan hibásnak gondolják. Az adott nyelvváltozat beszélőinek rendszerében azonban természetesek ezek a szerkezetek. A nyelvben a változás folyamatosan zajlik, az új formák többnyire elterjednek vagy rövid idő után kivesznek a nyelvből.

5.A KÖLTŐ ÉS HAZÁJA

JANUS PANNONIUS: PANNÓNIA DICSÉRETE ÉS EGY DUNÁNTÚLI MANDULAFÁRÓL CÍMŰ VERSEI

„Akik nem tudnak beszélni, azok helyett annak kell beszélni, aki tud.”

Esterházy Péter

1. Zsűritag vagy a szónokversenyen.

Munkádat segítik az alábbi szempontok.

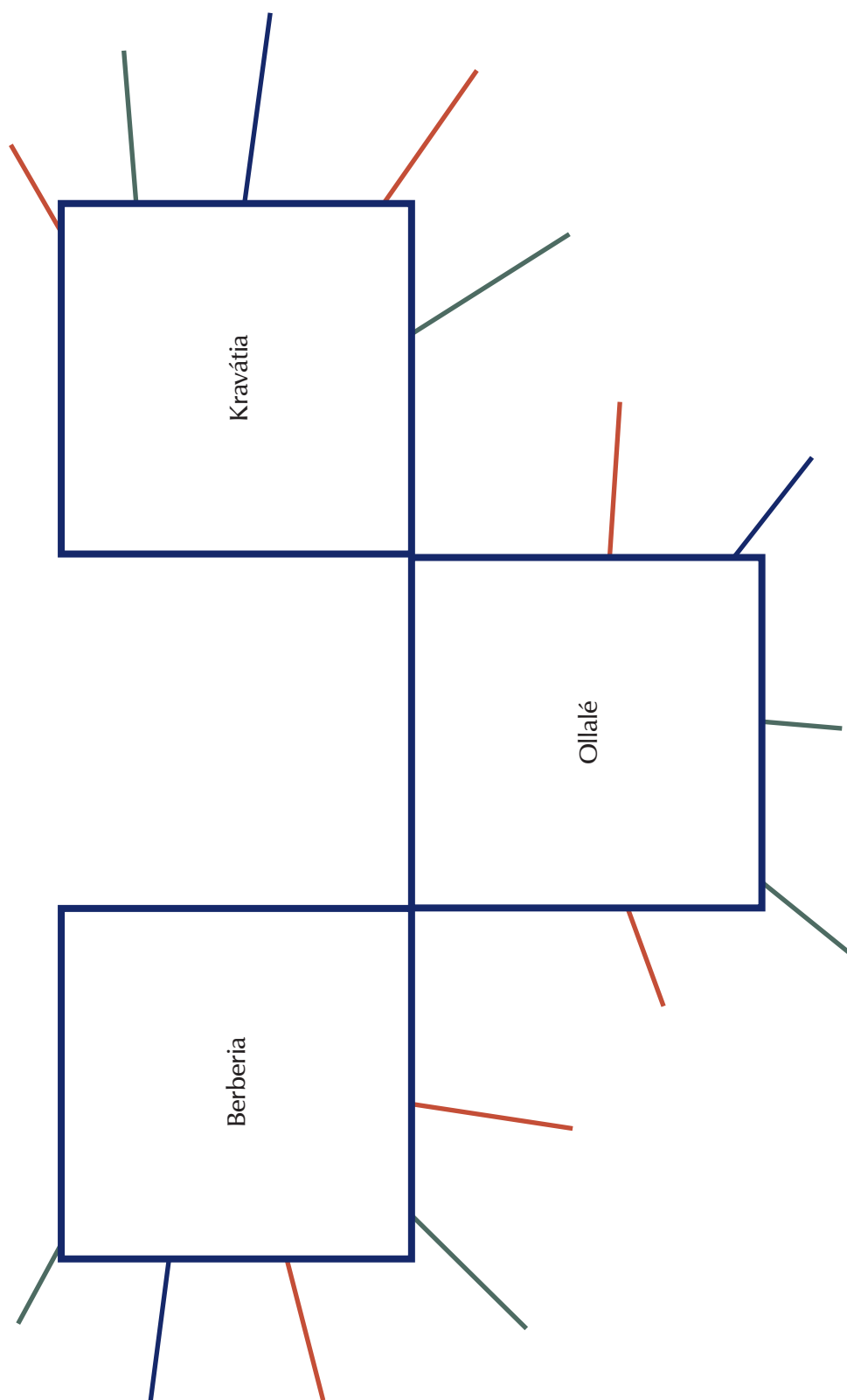
TARTALOM (0–10 PONT)		ELŐADÁS (0–10 PONT)	
A téma érdekessége, aktualitása, közérdekű volta:		Hangerő, hanglejtés, szöveg dallam:	
A téma mélysége, szempontok, érvek gazdagsága:		Artikuláció:	
A szónoklat megszerkesztettsége, formai követelmények betartása:		Tempó (megfelelő tagolás, szünetek):	
A szöveg stílusa, nyelvi ötletessége, szellemessége:		Testbeszéd (kiállás, gesztusok, mimika):	

2. Képzeljünk el három országot, három nemzetet egy adott történelmi pillanatban, és ott három embert, akik képesek kifejezni, szavá tenni azt, amit sokan éreznek, gondolnak.

BERBERIA évszázadok óta békében él, virágzik a kultúra, a szomszédos országok kultúrája azonban sokszínűbb, mert gazdaságuk fejlettebb, ezért vonzó a berberik számára. Berberia ősi szokásai, melyek biztosítják a rendet, de korlátai az új eszméknek, másfajta gondolkodásnak, sokak számára már terhesek. Sok ifjú tanul a szomszédos országokban, hazaérkezve másként tekintenek hazájukra. Kint csak berberiek, itthon csak idegenmajmolók.

KRAVÁTIA olyan ország, melyet csodálatos természeti adottságokkal halmozott el a sors. Gazdagon termő földek, dús mezők, gyönyörű asszonyok, erős, határozott férfiak. Harmóniában élnek önmagukkal és a természettel. Sok irigyük van a szomszédos népek között, akik azzal vádolják őket egyre indulatosabban és egyre sűrűbben, hogy földjük nem az övék, csak ősök bitorolták el az északi szomszédtól. Jelenlegi kormányzójuk rokonszenvez az északi szomszédal, mert neki az az eredeti hazája. Félő, hogy Kravátiát beolvasszja az északi birodalomba.

OLLALÉ már hetven éve folyamatos harcban áll három birodalommal. Ollalé ugyanis nagyon értékes abból a szempontból, hogy minden fontos kereskedelmi útvonal átvezet rajta. Azért képes még mindig életben maradni, bár területe és lakossága harmadára csökkent, mert több ezer éves kultúrája, zenéje, irodalma, hite tartja benne az erőt.

3. Oldjátok meg a feladatokat!

A) Foglalkozzunk az alábbi verssel!

----- DICSÉRETE

Szellemem egyre dicsőbb, s általa híres e föld!
Sokra becsülnek már, a hazám is büszke lehet rám,
S most Pannónia is ontja a szép dalokat
Eddig Itália földjén termettek csak a könyvek,

a) Összekeveredtek a verssorok. Írjátok le a szerintetek helyes sorrendben!

b) Állapítsátok meg, minek a dicsérete lehet ez a négy sor!

c) Véleményetek szerint mikor keletkezhetett a költemény? Miből állapítottátok meg?

d) Állapítsátok meg a vers ritmikáját! Milyen verselésű a szöveg?

e) Hogyan függ össze a vers szerint a költő dicsősége és hazája dicsősége, hírneve?

f) Írjátok hasonló verset (rövid dicséretet) egy emberről (híres vagy hírhedt osztálytárs, ismerős, a nemzet szempontjából jelentős személy stb.)!

B) Foglalkozzunk az alábbi verssel!

Nemhogya a pannon-föld északi, hűs rögein.
 Vagy hát oly nehezen vártad az ifjú Tavaszt?
 Hősi Ulyxes¹ sem Alconius² szigetén.
 S íme virágzik a mandulafácska merészen a télben,
 Mandulafám, kicsi Phillis³, nincs még fecske e tájon,
 Ám csodaszép rügyeit zúzmara fogja be majd
 Herkules⁴ ilyet a Hesperidák⁵ kertjébe se látott,
 Még boldog szigetek bő rétjein is csoda lenne,

a) Összekeveredtek a verssorok. Írjátok le a szerintetek helyes sorrendben!

b) Szerintetek milyen történelmi és milyen lelki helyzetben keletkezhetett a költemény? Mivel tudjátok indokolni véleményeteket?

c) Adjatok a szöveg jelentéséből következő címet a versnek!

1 Odüsszeusz latin neve

2 az Odüsszeiából ismert phaiák király latin névalakja

3 Trák királylány, az athéni Démophoón király jegyese. Mivel egybekelésük előtt vőlegényének útra kellett kelnie, és sokáig nem tért vissza, a királylány búskomor lett, és egy erdőben felakasztotta magát. Az istenek mandulafává változtatták.

4 a görög mitológiában Heraklész, Zeusznak és a földi halandó Alkménének hőstetteiről (12 munka) híres fa, aki halála után istenné vált

5 Héra istennő kertjét és a benne termő aranyalmákat őrző nimfák. Atlasz titán segítségével az aranyalmák közül hármat Heraklész szerzett meg.

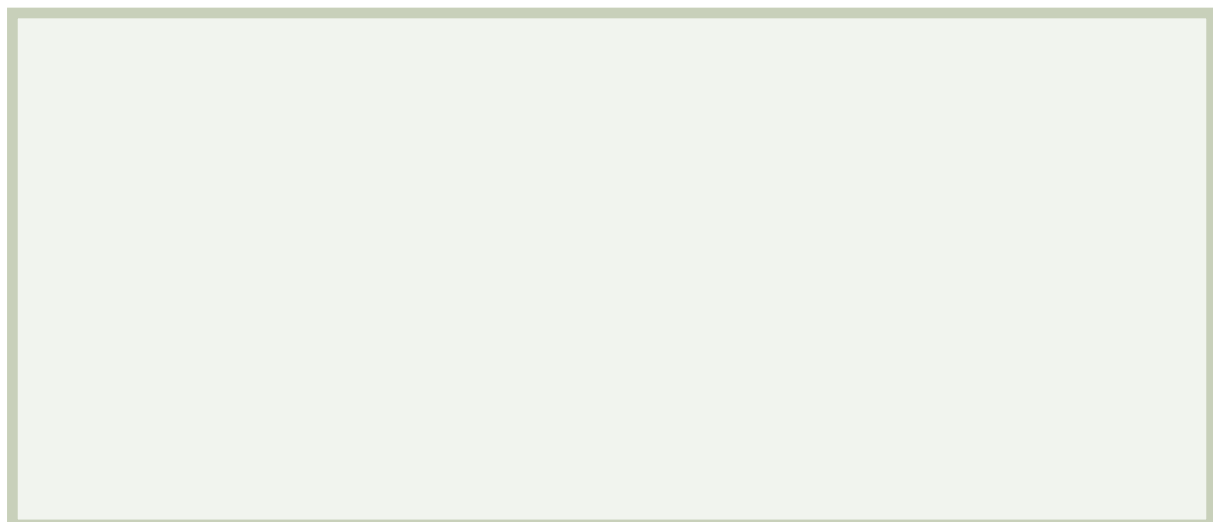
d) Allapítsátok meg a vers ritmikáját! Milyen verselésű a szöveg?

e) Milyen célt szolgálnak a mitológiai utalások? Mit lehet mondani egy olyan emberről, aki ennyi mitológiai ismerettel rendelkezik? Miért lehet fontos régi korok kultúrájának ismerete?

f) Mivel azonosítja a versbeszélő a mandulafácskát? Minek a jelképe a mandulafa?

g) Írjatok olyan rövid verset, melyben valamilyen növény (fa, illetve virág: babér, liliom, írisz, ne-felejcs, tölgy, nyír stb.) jelképesen fejez ki egy helyzetet, lelkiállapotot!

h) Rajzoljátok le a versben megjelenített (elbeszélte) látványt!

4. Írjátok le mindkét verset a sorok eredeti sorrendjében!

5. Jannus Pannonius

- a) Tanuld meg az egyik, számodra kedvesebb verset!
- b) Olvasd el figyelmesen a következő, Janus Pannoniusról szóló szöveget! Húzd alá és írd ki a kulcsszavakat, tételmondatokat! Az ismeretlen kifejezéseknek nézz utána!

Janus Pannonius (1434–1472)

Irodalmunk első igazán nagy alakja. Verseit nem magyarul, hanem latinul írta. Neolatin költeményei mégis a magyar irodalom elidegeníthetetlen részei, mert az itáliai humanizmus és reneszánsz itáliai neveltjét másokkal összetéveszthetetlen költővé éppen sajátos, köztes és közvetítő helyzete tette. Nagybátyja, a humanista műveltségű főpap és politikus, Vitéz János jóvoltából Itáliában, a reneszánsz szülőhazájában tanulhatott. Ferrarában (1427–1454), majd Padovában (1454–1458) töltött tanulóévei során távoli, „barbár föld” fia, vendég és idegen volt – ha rendkívüli tehetségével korán ki is tűnt társai közül. Versei tanúsága szerint pedig hazatérte után Magyarországon is idegennek érezte magát annak ellenére, hogy fényes egyházi és politikai karriert futott be: 24 évesen már pécsi püspök, később egyházi méltósága mellett szülőföldje, Szlavónia bánja s a királyi diplomácia egyik kulcsfigurája.

Magyarságélménye is e kettős idegenségből, e köztes helyzetből adódott. Abban a korban még nem volt jellemző a reformkori, XIX. századi értelemben vett nemzettudat. A hosszú külföldi tartózkodás, majd a hazai viszonyokkal való szembesülés azonban Janus Pannoniusban felerősítette a nemzeti hovatartozás, a nemzeti azonosság tudatát.

Aligha véletlen, hogy ő az első költő, aki versben – igaz, latinul – leírja a haza szót. *Pannónia dicsérete* című (1465 körül keletkezett) versében olvashatjuk: „a hazám is büszke lehet rám”.

A reneszánsz világszemléletére az antik kultúra ápolása (újjaszületése, azaz reneszánsza) mellett jellemző az e világi élet és az egyéniség (individuum) tisztelete. Ha a túlvilági életről az értékrend súlypontja az e világi életre és az egyéniségre kerül, természetes, hogy megnő a név, latinul a nomen jelentősége. Az e világi halhatatlanságot a művek és tettek segítségével elért hírnév biztosíthatja.

Janus – amúgy teljesen jogos – költői öntudata egészen sajátosan forr össze nemzeti öntudatával és reneszánsz jellegű név- és egyéniségkultuszával. Hazája dicsőségét a *Pannónia dicséretének* provokatív tételmondata szerint az ő, humanista körökben nemzetközileg ismert és elismert neve öregbíti. Ne feledjük, hogy a latinul író Janusnak szépíróként még nem kellett megküzdenie anyanyelvének elszigetelő hatásával.

Ez a vers is a költő és hazája közötti viszonyról szól, de itt mintha nem a haza szülné a költőt, hanem a költő teremtené hazáját. Ha ebbe a merész és furcsa állításba belegondolunk, talán elismerhetjük, hogy ez – kevésbé kiélezett megfogalmazásban – a későbbi korok költőire, sőt minden alkotó emberére is igaz. József Attila szép meghatározása szerint: „a nemzet közös ihlet”.

Janus dicsősége és tragédiája egy tőről fakadt: kora előtt járt. Magánya és elsőségének jogos öntudata egyaránt ebből adódott. Egy olyan országban képviselte a lehető legmagasabb szinten egy fejlettebb terület szellemi újdonságait, ahol értő társakra, közönségre még nemigen találhatott. Megelőzte országát és korát. Nem szabad elfelejtenünk ugyanis, hogy Hunyadi Mátyás reneszánsz udvara igazából csak Janus halála után virágzott ki teljes fényében, amikor a király 1476-ban a nápolyi Beatrixszal kötött házasságot.

6. Gyűjts anyagot a fejezetben megismert költőkről (Radnóti, Vörösmarty, Kölcsey, Ady, Janus Pannonius)!

A gyűjtés során vedd figyelembe az alábbi szempontokat!

FORRÁS:	
ÉLETRAJZI ADATOK:	
TÖRTÉNELMI HÁTTÉR:	
AZ ALKOTÓ VERSEI (CÍMEK ÉS ÉRTELMEZÉS):	
LEGSZEBB (MEGJEGYZENDŐ) VERSSOROK:	

BALASSI BÁLINT: Ó ÉN ÉDES HAZÁM...,
EGY KATONAÉNEK

7. Idézzük fel a búcsúzás helyzetét!

Ki, mikor, mitől, miért szokott búcsúzni? Mit gondol, mit érez? Mivel vet számot?

8. Olvassuk el Balassi Bálint versét!

VALEDICIT PATRIAE, AMICIS IISQUE
OMNIBUS QUAE HABUIT CARISSIMA

Ad notam¹: Minden állat dicsér Úristen tégedet etc.

Ó én édes hazám, te jó Magyarország,
Ki kereszténységnek viseled paizsát,
Viselsz pogány vérrel festett éles szablyát,
Vitézlő oskola, immár Isten hozzád!

Egriek, vitézek, végeknek tüköri,
Kiknek vitézségét minden föld beszéli,
Régi vitézséghez dolgotokat veti,
Istennek ajánlva legyetek immár ti!

Ti is rárószárnyon járó hamar lovak,
Az kiknek hátokon az jó vitéz ifjak
Gyakorta kergetnek s hol penig szaladnak,
Adassék egészség már mindnyájatoknak!

Fényes sok szép szerszám, vitézlő nagy szépség,
Katonatalálmány, új forma ékesség,
Seregben tündöklő és fénlő frissesség,
Éntülem s Istentül legyen már békesség!

Sok jó vitéz legény, kiket felemeltem,
S kikkel sok jót tettem, tartottam, neveltem,
Maradjon nálatok jó emlékezetem,
Jusson eszetekbe jótétemrül nevem!

¹ Ad notam: valaminek a dallamára

Vitéz próba helye, kiterjedt sík mező
S fákkal, kősziklával bővös hegy, völgy, erdő,
Kit az sok csata jár s jószerencse leső,
Legyen Isten hozzád sok vitézt legelő!

Igaz atyámfia s meghitt jó barátim,
Kiknél nyilván vadnak keserves bánatim,
Ti jutván eszemben hullnak sok könnyveim,
Már Isten hozzátok, jó vitéz rokonim!

Ti is angyalképet mutató szép szüzek,
És szemmel öldöklő örvendetes menyek,
Kik hol vesztettetek s hol élesztettetek,
Isten s jó szerelem maradjon veletek!

Sőt te is, ó én szerelmes ellenségem,
Hozzám háladatlan, kegyetlen szerelmem,
Ki érdemem

Ti pedig szerzettem átkozott sok versek,
Búnál kik egyebet nekem nem nyertetek,
Tűzben mind fejenként égjete, vesszete,
Mert haszontalanok, jót nem érdemletek.

9. Az alábbi feladatban Balassi Bálint *Ó én édes hazám...* című versével foglalkozunk.

A) Oldjátok meg a feladatokat!

- a) Kitől, mitől búcsúzik a versbeszélő? Milyen jelzőket, kifejezéseket kapcsol a sorra vett dolgokhoz? Milyen érzéseket társíthatunk ezekhez a kifejezésekhez?

KITŐL, MITŐL BÚCSÚZIK?	HOZZÁ KAPCSOLÓDÓ ÉRTÉKEK	ÉRZELMI ÉRTÉK

b) Csoportosítsd a számba vett dolgokat értékük szerint!

EGYÉRTELMŰEN POZITÍV	EGYÉRTELMŰEN NEGATÍV	KETTŐS, KÉTÉRTELMŰ, AMBIVALENS ²

² kétféleképpen is érthető, vegyes: két ellentétes érzelm, pl. szeretet és gyűlölet együttes megnyilvánulása

c) Mire következtethetünk a sorrendből?

d) Foglald össze saját szavaiddal, mit tart értéknak a vers beszélője! Milyen életút, milyen ember képe rajzolódik ki a versszöveg alapján?

B) Oldjátok meg a feladatokat!

a) Mely versszakokban jelennek meg az alábbi értékek?

HAZA	VITÉZI ÉLET	ROKON- SÁG	BARÁTSÁG	NŐK, SZERELEM	KÖLTÉ- SZET

b) Ma mi tekinthető értéknak ezek közül? Mik azok a dolgok, amelyek ma is értékesek, de tartalmuk megváltozott? Válaszodat indokold! Melyek veszítettek értékükből? Mivel magyarázható?

c) Mi a haza Balassi számára? Mivel azonosítja a hazát? Mi a haza – határokon túlmutató – vallási-kulturális küldetése? Ma van ilyen szerepe Magyarországnak?

11. Olvassuk el Balassi Bálint versét!

BALASSI BÁLINT:
IN LAUDEM CONFINIORUM: EGY KATONAÉNEK

Az Csak búbánat nótájára

Vitézek³ mi lehet ez széles föld felett szebb dolog az végeknél⁴?
Holott⁵ kikeletkor az sok szép madár szól, kivel ember ugyan él⁶;
Mező jó illatot, az ég szép harmatot ad, ki kedves mindennél.

Ellenség hírére vitézeknek szüve gyakorta ott felbuzdul,
Sőt azon kívül is, csak jó kedvéből is vitez próbálni indul⁷,
Holott sebesedik, öl, fog⁸, vitézkedik, homlokán vér lecsordul.

3 Nem azonos a katonával; a végvárok hadinépének rétegéhez, a végvári katonasághoz tartozik, szolgálatát szabad elhatározásból, a királytól kapott zsoldért, azaz hópénzért vállalja.

4 A Hódoltság és a királyi Magyarország gyakran változó, elég széles határsávja, s az ott épített (török és magyar) várak őrlánca.

5 ott, ahol

6 ugyan (él): nyomatékosító jelentésű 'nagyon is', 'ugyancsak', 'bizony'; az egész kifejezés azt jelenti: örül

7 Mind erejét, mind szerencsáját felméri, próbára teszi, sőt vitézi párbajra, azaz próbára indul. A végvári hadviselési szokások gyakori formája volt, hogy nem két sereg csapott össze, hanem egy-egy híres hős, aki már korábban, számos csatában bizonyította bátorságát, kihívta az ellenséges tábor valamelyik szintén hírneves katonáját, és a két lovas – teljes harci díszbe öltözötten – lovagi párbajban mérte össze erejét. A többi vitez „közönségként” nézte a viadalt. Több párbaj is következhetett egymás után. Olykor az is előfordult, hogy valamilyen nézeteltérés kapcsán végül általános verekedés tört ki.

8 Harc közben fogást keres a másikon (esetleg foglyot ejt, zsákmányt szerez jelentése is elképzelhető).

Veres zászlók⁹ alatt lobogós kópiát¹⁰ vitézek ott viselik¹¹,
Roppant sereg előtt távol az sík mezőt szélel¹² nyargalják, nézik,
Az párducká pákkal¹³, fényes sisakokkal, forgókkal¹⁴ szép mindenik.

Jó szerezsen lovak¹⁵ alattok ugrálnak, hogyha trombita riadt¹⁶,
Köztök ki strázsát áll¹⁷, ki lováról leszáll, nyugszik reggel, hol virradt,
Midőn éjten éjjel csataviseléssel¹⁸ mindenik lankadt s fáradt.

Az jó hírért névért s az szép tisztességért¹⁹ ők mindent hátra hadnak,
Emberségből példát, vitézségről formát mindeneknek ők adnak,
Midőn mint jó sólymok mezőn szélel járnak, vagdalkoznak²⁰, futtatnak²¹.

Ellenséget látván, örömmel kiáltván ők kópiákat törnek²²,
S ha súlyosan vagy az dolog harcokon, szólítatlan megtérnek,
Sok vérben feretvén²³ arcul reá térvén²⁴ úzót sokszor megvernek.

Az nagy széles mező, az szép liget, erdő sétáló palotájok,
Az utaknak lese²⁵, kemény harcok helye tanuló oskolájok,
Csatán való éhség, szomjúság, nagy hévség²⁶ s fáradtság multságok.

9 A királyi zászló színe a vörös. A kisebb zászló gyakran fecskefarkú, nem nagy, sokszor jeltelen, a nagyobbak és jelentősebbek, az ún. főzászlók egyik oldalát a Habsburgok címerének kétfejű sasa, a másikat pedig Szűz Mária és a gyermek Jézus képe díszíti. A kibontott vagy – ahogy a korban mondták – a megeresztett zászló azt is jelezte, hogy az alatta vonuló csapat nyíltan, parancsnokainak jóváhagyásával indult bevetésre.

10 Hosszú, fából készült, hegyes végű harci eszköz; erre a katonák kisebb zászlócskát tűztek díszül.

11 viszik

12 szerteszét

13 A nyereg hátsó, a derekat támasztó része; a kápa általában igen díszes volt, jelen esetben párducbőrrel van díszítve. Más értelmezés szerint párducbőrből készült köpeny. Kápának hívták a lótarakót is.

14 Az acélsisakon lévő forgó rögzítette a sisakhoz a különleges madártolldíszet.

15 Arab ló, igen híres, jó, bár általában kis termetű lófajta.

16 Megszólal, felharsan és riadót fúj a trombita.

17 őrségben van

18 'portya': ellenséges területen végrehajtott katonai akció, általában zsákmányszerző hadművelet.

19 tisztelet, megbecsülés

20 Egymás között a vívást gyakorolják.

21 A lovakat futtatják.

22 Kopjatörés, azaz párviadal; amikor lovagi párbajra hívja ki egymást egy magyar és egy török harcos, a párviadal során eltörhet a kopja. Ütközetben is használták a kopját, akkor is eltörhetett.

23 'fertözve, bepizskítva'; a 'fürdik' igével rokon a szótó

24 Visszafordulva, szembefordulva. A könnyűlovasság képes volt rá, hogy az ütközet alatt, illetve azt követően a hazavonuló, zsákmánnyal megrakott és ezért mozgásában elnehezült győztes ellenség nyomába eredjen, és fordítson a csata kimenetelén vagy új összecsapást kezdeményezzen.

25 Gyakori harci csel; néhány katona az ellenség szeme előtt előremegy, a többiek egy kedvező adottságú helyen rejtőzködve, a háttérben várakoznak. A vakmerő csoport könnyű prédának tűnik, ezért az ellenfél üldözőbe is veszi. A kis csapat addig fut, amíg oda nem csalják az ellenséget lesben várakozó társaikhoz, és az így csapdába csalt katonákat könnyebb legyőzni. Az előre küldött katonáknak nem mindig sikerült persze elcsalni a célig az ellenséget, ezért is hívták őket martaléknak. A lesvetés nagyon jól szervezett hadi cselekmény volt, legalább 200-300 fő vett benne részt.

26 hőség

Az éles szablákban örvendeznek méltán, mert ők fejeket szednek²⁷,
Viadalhelyeken véressen, sebekben halva sokan feküsznek,
Sok vad s madár gyomra gyakran koporsója vitézül holt testeknek²⁸.

ó végbelieknek, ifjú vitézeknek dicséretes serege!
Kiknek ez világon szerte szerént vagyon mindeneknél jó neve,
Mint sok fát gyümölcscsel sok jó szerencsénkkel²⁹ áldjon Isten mezőkbe!

12. Oldjátok meg a feladatokat!

A) Rendszerezzünk!

a) Csoportosítsátok a versszakokat számukkal megjelölve a megadott szempont szerint!

KONKRÉT PÉLDÁK, ÉLETKÉPEK VANNAK TÚLSÚLYBAN, LEÍRÓ JELLEG	GONDOLATI ELEM TÚLSÚLYA, ÁLTALÁNOSÍTÓ JELLEG

– Készítsétek el a vers szerkezeti ábráját, melyen az életképszerű részeket lejjebb, az általánosítókat feljebb helyezitek. Milyen szabályszerűséget mutat az ábra? Mihez hasonlítható?

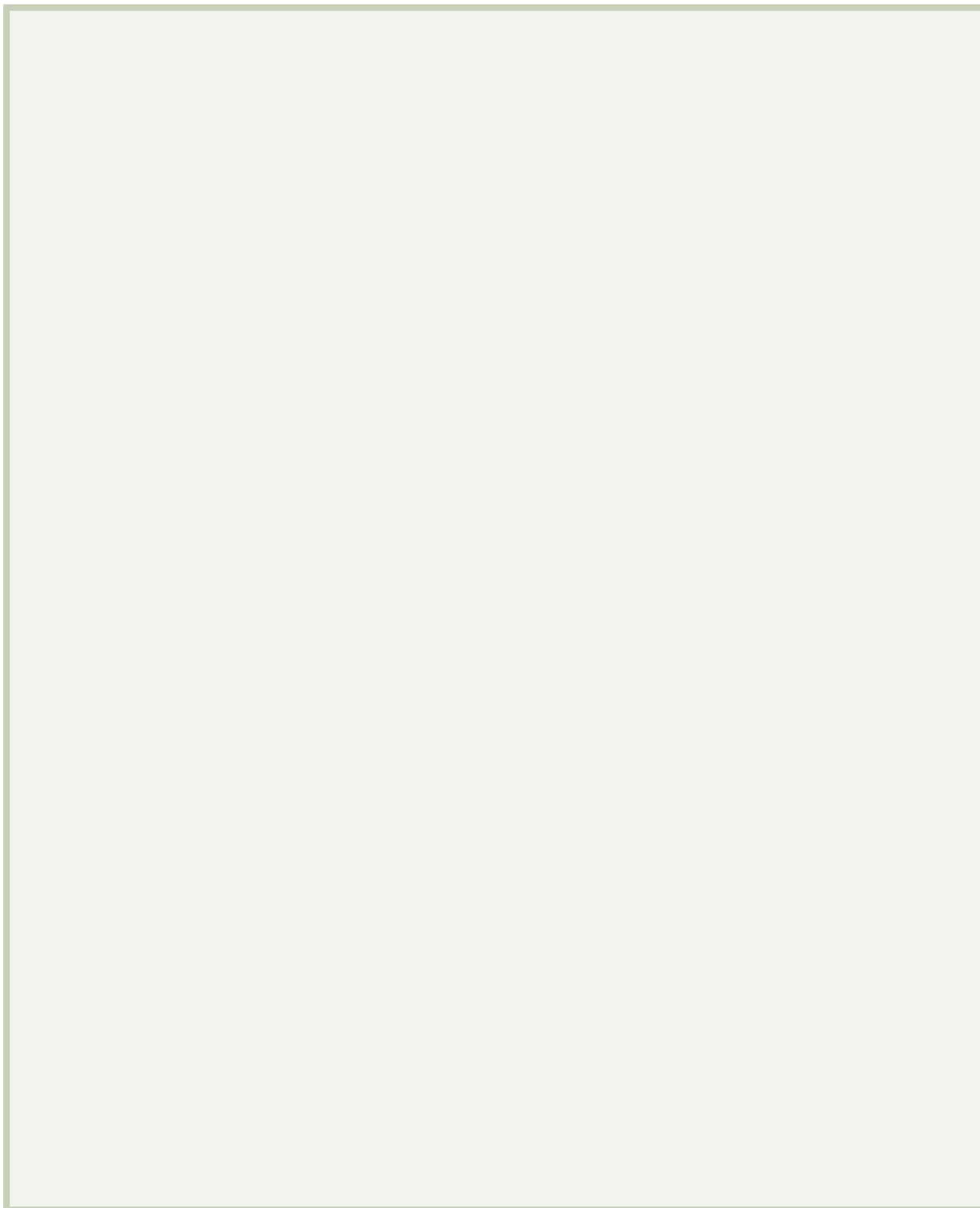
27 Az összecsapás után a vesztesek halottainak fejét a győztesek utólag levágják, és vagy az út mentén, vagy a vár fokán elrettentésül, illetve a dicsőség jeleként kítűzik azokat mint hadizsákmányt – esetleg elküldhetik az ellenségnek.

28 Általában nemigen volt mód arra, hogy a halottakat rendesen eltemessék. Vagy a környéken lakók ásták el a tetemeiket, mert nem bírták a bűzt és féltek a járványoktól, vagy valóban felfalták a ragadozók. A kép eredete egy antik toposz (Íliász, I. 4.); később Zrínyi Miklós is felhasználta egyik versében.

29 hadizsákmány

- e) Keressétek meg a vers legmozgalmasabb (legdinamikusabb) szakaszait! Mivel éri el ezt a hatást a vers?

- f) Rajzoljátok le (fessétek meg) az életképeket!

- g) Jelöljétek meg más-más színnel szerkezeti ábrátokon azokat a szakaszokat, melyekben a vitézi élet inkább vonzó, illetve inkább komor, elrettentő mozzanatai jelennek meg! Hogyan oszlanak meg ezek az „előnyök”, illetve „hátrányok”? Emeljétek ki azt a szakaszt, mely mind közül a legtragikusabb! Miért „kell” éppen ott lennie ennek a szakasznak? Mi következik utána?

„ELŐNYÖK”	„HÁTRÁNYOK”

- h) Hangvételében melyik eddig olvasott hazaverssel rokonítható ez a vers? Miért?

B) Mondjátok el a véleményeteket! Válaszotokat a versből vett érvekkel is támasszátok alá!

a) Kihez szól a vers?

- Buzdító ének a végváriakhoz.
- Lelkesítő toborzóvers azoknak, akik még nem szálltak hadba.
- Megszólítás, a hallgatósághoz, közösséghez szólás csak amolyan költői póz, s Balassi valójában az utókorhoz intézi szavait, emléket állítva a végvári hősöknek.

- b) Gondoljátok végig az alábbi állításokat, és érveljeteK ellenük és mellettük annak megfelelően, hogy melyikkel értetek egyet, melyikkel nem!

ÁLLÍTÁSOK	EGYETÉRTEK, MERT...	NEM ÉRTEK EGYET, MERT...
Balassi verséhez nincs – és nem is lehet – köze a mai olvasónak, hiszen az a probléma, amelyet felvet, ma már semmilyen formában nem létezik.		
A helytállás, önfeláldozás olyan időtlen, minden korban érvényes érték, amelyhez feltétlenül ragaszkodnunk kell. Balassi verse éppen arra figyelmeztet, hogy minden korban és minden helyzetben meg lehet és meg kell találni a helytállásnak a kor által megkövetelt formáit.		
Balassi verse épp azért tanulságos, mert negatív, nem követendő példa fogalmazódik meg benne a mai ember számára. A hősiesség és az önfeláldozás lehet, hogy bizonyos korokban erény volt, ma azonban elavult és nevetséges magatartás.		
Vannak olyan történelmi korszakok, amelyekben az embereknek megadatik a hősi élet lehetősége, s vannak olyanok, amelyekben nem. Mi „hősietlen” korban élünk, számunkra a hősi élet értékeit csak a történelem és az irodalom közvetíti. Többek között ezért fontos mű az <i>Egy katonaének</i> .		

- c) Kinek az értékrendjét képviseli ez a vers? Válaszotokat indokoljátok a vers szövegével!

- egy vár védőjét
- a végvári vitézekét általában
- a magyar nemzetét
- az európai kereszténységét

13. Keress Orbán Ottó versében Balassi-idézeteket, Balassi stílusát, életfelfogását, világképét, értékrendjét felidéző részeket!

Hogyan változik a természet értéke?

ORBÁN OTTÓ: MELYBEN BALASSI MÓDJÁN FOHÁSZKODIK

Isten szabad ege,
madarak serege,
széljárta, tág fényesség –
legfényesebb nekem,
aki nagy betegen
az erkélyről nézek szét,
röptében bemérve
s szememmel kísérve
egy-egy csapongó fecskét...

Ifjúság, mi lehet
e széles föld felett
szebb dolog az ép testnél?
Szándék és mozdulat
együtt küzd és mulat,
mint egy hiten két testvér,
s te csak röpködsz, hinta,
s könnyen haldasz, mintha
vajba mártott kés lennél.

Későn lett szavam rád,
levegős szabadság,
amikor már rég nem vagy,
ha fölkel is napod,
sugárzó alakod,
kívül süt csak, *ott benn* fagy;
az idő nagy hamis,
mint a szerelem is,
legizzóbb, ha épp elhagy.

Most hívlak hát téged,
szabd rám szemmértéked,
megfizettem az árát:
lappangó öregség,
bujkáló betegség
orgyilkos törként jár át –
tedd meg hát, hogy híved,
fölfoghassam műved
határtalan határát!

Egy rossz kempingszékben
ülve, mint az égben
görgő felhőgomolyban,
így beszéltem ahhoz,
ki télre nyarat hoz,
s nem tudni, ha van, hol van,
mégis ott van minden
szíromban és színben,
s minden halvány mosolyban.

(1992)

15. Készíts kettéosztott naplót a versről!

AMI ÉLMÉNYT JELENTETT SZÁMOMRA (ÉRZELMEK, GONDOLATOK, AMI MEGHÖKKENTETT VAGY ÉRTHETETLEN VOLT)	MEGJEGYZÉSEK, KÉRDÉSEK, BENYOMÁSOK
--	--

16. Vizsgáljuk meg közelebbről!

A) A lírai hős önmeghatározása:

a) Milyen az első sor hatása? Milyen a hangulata? Milyen zenei (hangtani) és nyelvtani (szórendi) eszközök hozzák létre ezt a hatást?

.....

.....

.....

.....

.....

b) Milyen személyekkel, jelképes helyekkel azonosítja magát a versbeszélő? Kinek a nevében beszél?

.....

.....

.....

.....

.....

c) Gyűjtsd össze az egymásnak ellentmondó cselekedeteket! Figyelj a mondatfajták és a mondat tartalma, szóincse közötti viszonyra is!

d) Gyűjtsd ki az önellentmondásos kérdéseket, felszólításokat!

e) Keres példát arra, amikor a sorok között van ellentmondás, és arra, amikor egyazon soron, mondaton belül érezhető feszültség!

f) Fogalmazd meg, milyen érzések okozzák az ellentmondást, feszültséget!

B) Kulcsszavak, szerkezet:

a) Mely szavak ismétlődnek a versben?

b) Mely szó áll ellentétben a mégis szóval?

c) A beszélő mely cselekedetei tűnnek még hiábavalónak? Miért?

C) Stílus, hangnem:

– Gyűjtsd össze, milyen zenei és nyelvtani eszközök hozzák létre a vers feszült, nyugtalan, diszharmonikus hangulatát!

17. Fogalmazd meg néhány mondatban (írásban), milyen viszonyban van hazájával, nemzetével a versbeszélő!

18. Olvasd el Ady *A föl-földobott kő* című versét és/vagy Márai Sándor *A hazáról és az államról* című írását, majd készíts kettéosztott naplót!

ADY ENDRE: A FÖL-FÖLDOBOTT KŐ

Föl-földobott kő, földedre hullva,
Kicsi országom, újra meg újra
Hazajön a fiad.

Messze tornyokat látogat sorba,
Szédül, elbusong s lehull a porba,
Amelyből vétetett.

Mindig elvágynak s nem menekülhet,
Magyar vágyakkal, melyek elülnek
S fölhogadnak megint.

Tied vagyok én nagy haragomban,
Nagy hűtlenségben, szerelmes gondban
Szomoruan magyar.

Föl-fölhajtott kő, bús akaratlan,
Kicsi országom, példás alakban
Te orcádra ütök.

És, jaj, hiába mindenha szándék,
Százszor földobnál, én visszaszállnék,
Százszor is, végül is.

MÁRAI SÁNDOR: A HAZÁRÓL ÉS AZ ÁLLAMRÓL

Nevelhetünk-e valakit hazaszeretetre? Mintha azt mondanám: „Korbáccsal és szöges ostorral kényszerítlek, hogy szeresd önmagadat.” A haza nemcsak föld és hegy, halott hősök, anyanyelv, őseink csontjai a temetőben, kenyér és táj, nem. A haza te vagy, szőröstül-bőröstül, testi és lelki mivoltodban; ő szült, ő temet el, őt éled és fejezed ki, mind a nyomorult, nagyszerű, lángoló és unalmas pillanatokban, melyek összessége életed alkotja. S életed a haza életének egy pillanata is. Hazaszeretetre nem tudlak megtanítani: őült az, aki önmagát tagadja. Hazád a történelmi méreteken megnagyított és időtlenített személyiség. A haza a végzet, személyesen is. Nem fontos, „szereted”-e, vagy sem. Egyek vagytok. De úgy látom és tapasztalom, hogy te – szóval, ünnepélyesen, írásban és a dobogókon – inkább az államszeretetről teszel bizonyosságot és hitvallást. A hazától ugyanis nem lehet várni semmit. A haza nem ad érdemrendet, sem állást, sem zsíros kenyeret. A haza csak van. De az állam ad finom stallumot, csecse fityegőket szalonkabátodra, prima koncot, ha ügyesen szolgálod, ha füstölővel jársz körülötte, ha – férfiasan, kidüllesztett mellel – megvallod a világ előtt, hogy te szereted az államot, akkor is, ha kerékbe törnek. Általában nem törik ezért kerékbe az embert. Éppen ezért, minden államszeretet gyanús. Aki az államot szereti, egy érdeket szeret. Aki a hazát szereti, egy végzetet szeret. Gondolj erre, mikor hörögsz a dobogókon és melled vered.

19. A fejezet végére érve írjatok le:

– néhány, ebben a fejezetben megismert, megtárgyalt, számotokra fontos gondolatot:

– egy, a tananyaghoz kapcsolódó kérdést:

– egy személyes megjegyzést vagy észrevételt:
